NEVELÉSÜGYI SZEMLE

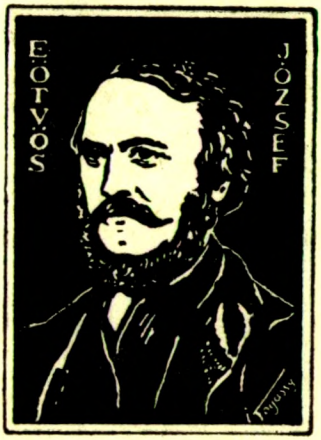

V. évfolyam 1941. jan.-febr. 1-2. szám.

A DÉLMAGYARORSZÁGI NEVELŐK EGYESÜLETÉNEK hivatalos lapja.

Szerkeszti: TETTAMANTI BÉLA

SZEGED

Kisparti János

halálával erős tölgye dőlt ki a magyar tanügynek. Szinte el sem tudjuk hinni, hogy nincs már az élők sorában, hiszen maga volt a kitéphetetlen gyökerű életerő. Oszlop-ember volt és arra született, hogy nagy terveket, de nagy terheket is hordozzon. Úgy érezzük, hogy ezen a ponton kell keresnünk egyéniségének igazi belső formáját. Erős ember volt: világosan tudta, hogy mit akar, de meg is tudta valósítani, amit akart. De nemcsak világosan látott, hanem messzire is és mélyen is: ez a széles horizontú látás adott akarati energiáinak és tettvágyának olyan hatalmas lendítő erőt. Nagyot akart mindig, mert a lényegeset akarta — ez jelenti életében a filozófiai dimenziót, az igazi erőnek azt a bizonyos férfias ihletettségét, amely a megoldandó kérdéseknek mindig az egésze felé tör.

Sokan talán csak az ellenőrzőt látták és rettegték benne, pedig nem az ellenőrzés, hanem az irányítás volt a szívesebben vállalt feladata. A félmunkát, vagy éppen tehetetlenséget nem tűrte, de mert pozitív lélek volt, nem maradt meg a hiányolásnál, hanem biztos irányt mutatott a jó és helyes felé. Ezt annál könnyebben tehette, mert mindenhez értett, bár egyéniként kerülte hatalmas tudásának és szellemi fölényének csillogtatását. Itt is erős ember maradt: elég volt rámutatnia a lényegre — csalhatatlan biztonsággal értett hozzá — és a sokszor talán ridegen mért kevés szóból is megértettük, hogy mindig sokat tudott mondani.

Erős ember volt, nem érzékenykedett, nem lágyult el, mert lelkének érzelmi erőit is a filozófiai beállítottsága irá-

nyitotta. Eszmék, elhatározások és nagy elgondolások magaslatán állt és így az embereket akaratlanul is bizonyos apriorităs alapján, végső értelmi és akarati szándékai szerint, tehát a maga belső formája szerint ítélte meg. Vezérnek született és inkább parancsolni akart, mint megérteni, illetve a megértést mindig végső elgondolásához, lényeglátásához mérte.

A Gondviselés kifürkészhetetlen akaratából korán kellett elmennie, de mélyebb nyomokat hosszabb élete esetén sem hagyhatott volna maga után. Erős ember volt és megállta az Idő merlegén is a próbát: néhány év alatt is ércnél maradandóbb emléket állitott magának.

A kereskedelmi középiskoláról.

I. A kereskedelmi középiskola mint legújabb iskolafajunk a folyó tanévben kezdte el működését. Az iskola azonban sok kísérletezés közben, hosszú fejlődésen ment át, amíg eljutott a mai formájához. A gazdasági irányú középfokú oktatásnak a gondolata kb. már 100 év előtt merült fel. Maga Kossuth mondotta az 1840-es években: *„Nagy hiba, hogy minálunk a jövendőbeli mezei gazda, kézműves, gyártó és kereskedő... közintézetekben úgyszólván semmi nevelést nem kaphat.“* — Főleg a kereskedelmi irányú középfokú képzés gondolata foglalkoztatta az érdekelteket és illetékeseket, de a közbejött események útjában állottak az állami kezdeményezésnek. Ez a magyarázata annak, hogy az első középfokú kereskedelmi iskola hazánkban a Pesti Nagykereskedők Testülete által fenntartott *Pester Handelsakademie* középfokú tagozataként létesült 1857-ben. Célkitűzése: az *általánosan* művelt, *szakképzett* kereskedő nevelése volt. Mivel pedig az 1872. évi első állami szervezet a P. K. A. tantervének szellemében történt, ezért az első állami tanítástery *általánosan művelő* keretbe állított *szaki irányú* képzésről gondoskodott. Az iskola kettőscélúságának megfelelően tehát az 1872. évi első tanítástery bifurkációs jellegű tananyagot állapított meg. De az általánosan művelő és a szaktárgyak között — mintegy kapocsként — ott volt még a reáltárgyak csoportja. Az 1872. évi tanítástery az általánosan művelő és a szaktárgyak 37—37 %-os elosztásával egyensúlyi helyzetet mutat, de a 26 %-ot kitevő reáliák természetesen szaki irányba mozdítják a mérleg nyelvét.

Az 1883. évi minősítési törvény megszaporította az iskolák számát és megnövelte az érdeklődést irántuk. Jórészben ezzel van összefüggésben az 1885. évi újabb tanítástery, amely a polgári iskolával kapcsolatos u. n. hároméves középkereskedelmi iskolát létesítette. Az eddigi tárgyi bifurkációt így szervezeti bifurkáció tette még nehezebbé. Az ennek nyomán kiélesedett viták eredményeként jelent meg az 1895. évi tanítástery. Ez a kereskedelmi irányú szaktárgyak 47 %-os arányával szaki irányba fejlesztette az iskolát, amely ekkor kapta a felsőkereskedelmi iskola nevet.

De a 14-ről 17-re szaporodott tantárgy és a 86-ról 100-ra emelkedett óraszám — az amúgy is gyenge tanulóanyag részére — túlterhelést okozott. Az e körül kifejlődött viták igen helyes irányelveket termeltek ki, mint pl.: az iskola gyakorlatibbá tevése, a tárgycsoportok helyesebb arányosítása, több figyelem a nevelésre, a tananyag csökkentése és a tárgyi koncentráció, a módszer javítása, az iskola közgazdasági szelleme, részletes utasítások készítése, a heti 30 óraszám és a négyévfolyamú iskola megszervezése.

Az 1895-ben átszervezett iskola csak 10 évig működött, mert 1915-ben újabb „átmeneti" tanítástery lépett életbe, amelyet nemsokára az 1920. évi (véglegesnek mondott) tanítástery követett. Ez megvalósította a négyévfolyamú felsőkereskedelmi iskolát és azt alsó és felső tagozatra osztotta; elrendelte a felvételi vizsgát, a heti óraszámot 32-re emelte és létesítette a *munkadélutánt*. A tanítástervet követték a Módszeres Utasítások, amelyek rendelkeztek arról, hogy a felsőkereskedelmi iskolának eddig 2 tárgykörre: a közműveltségire, meg a szaktárgyak körére való szétesése meggátoltassék s hogy a kettős képzés harmónikusan olvadjon egybe.

De az 1920-as tanítástery reformjai nem állották ki az idő próbáját és az évről-évre történt változtatások után, 1927-ben újabb tanítástery lépett életbe, amely előbb 124-re csökkentette, később 130-ra emelte a heti óraszámot. A hét év multán, 1934-ben megjelent Módszeres Utasítások újból hangsúlyozták, hogy: „a középfokú kereskedelmi" (közgazdasági) oktatásban a közművelő, meg a szakképző elemek oly szoros egymásravonatkozásban jussanak érvényre, hogy az iskola nevelésének végeredménye általános, meg közgazdasági irányban egyaránt harmónikusan képzett egyén legyen."

Az annyi helyes meggondolást érvényesítő 1927-es tanítástery után újból fellángolt vita beigazolta, hogy rendeletekkel nem lehet nyugvópontra juttatni a kereskedelmi iskola problémáját. Az illetékesek az eddigi vitatkozásból és kísérletezésekből leszűrhették az eredményeket. A kérdés megérett a törvényes rendezésre, amelyet nemcsak a tanárság, hanem a közvélemény is egyformán sürgetett. Közben pedig a napi iskolai élet robotosai mindinkább felismerték, hogy a kereskedelmi iskola problémája az intézményes és társadalmi egyenjogúsításon, a tanulóanyagon és a módszeren fordul meg.

* * *

II. A törvényes rendezésre azonban nemcsak a kereskedelmi iskolának volt szüksége, hanem az egész gazdasági irányú képzésnek. A világháború utáni gazdasági-társadalmi helyzet alakulása, a magyarságtudat erősödése, majd a Felvidék, Kárpátalja és Erdély egy részének visszatérése megnövelte a gazdasági jellegű iskolák számát és jelentőségét. A zsidókérdés előtérbe jutása politikai jelentőséget és súlyt adott a gazdasági irányú középfokú képzésnek. Minden gondolkodó ember belátja, hogy ilyen körülmények között a gazdasági szakoktatás jelentősége ma nagyobb, mint a multban, mert az oktatásnak ez az ága a mai társadalomépítés szolgálatában áll. A legilletékesebbek mind többet hangoztatják, hogy „a nemzetnek minél több önállóan termelő egyedre van szüksége", hogy a keresztény magyar ifjúság soraiban az eddiginél nagyobb mértékben szükséges a „vállalkozási kedv megalapozása és elterjesztése." Ezért a gazdasági jellegű iskolának olyan műveltséget kell adnia, amely a társadalom részéről is elismerésben részesül; amely helyet biztosít a művelt emberek sorában a gyakorlati képzettségű szakembereknek is.

A viszonyoknak és a közfelfogásnak ilyenirányú alakulása siettette a gazdasági irányú középfokú képzés törvényes rendezését. Így került

sor a gyakorlati irányú középiskolákról szóló 1938. évi XIII. t. c. megalkotására (megjelent az Országos Törvénytár 1938. évi április hó 30.-án kiadott 5. számában).

A törvény I. része általános rendelkezéseket tartalmaz és kimondja, hogy a középiskolának három faja van; 1) az elméleti irányú gimnázium, 2) a gyakorlati irányú líceum és 3) a gyakorlati irányú gazdasági középiskola, u. m.: mezőgazdasági középiskola, ipari középiskola és kereskedelmi középiskola. A törvény II. része (3—31. §§) a líceumra, III. része (32—60 §§) a gazdasági középiskolára vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. E III. rész I. fejezetében a gazdasági középiskola feladatáról és szervezetéről, II. fejezetében a gazdasági középiskola igazgatásáról és tanári testületéről, III. fejezetében a gazdasági középiskola tanulmányi rendjéről van szó. A IV. fejezet vegyes és záró (átmeneti) rendelkezéseket tartalmaz.

A kereskedelmi középiskolára vonatkozó legfontosabb rendelkezések a következők:

32. §. A gazdasági középiskola feladata, hogy a tanulót vallásos alapon és nemzeti szellemben erkölcsös polgárrá nevelje, gyakorlati irányú és gazdasági szellemű műveltséghez és az iskola különleges szakirányának megfelelő szaktudáshoz juttassa s ezzel felsőbb tanulmányokra is képessé tegye.

34. §. A gazdasági középiskola önállóan vagy a gimnáziummal kapcsolatban szervezhető és tartható fenn. A V. K. M., illetőleg a miniszter hozzájárulásával az iskola fenntartója a gimnázium felső 4 osztályát vagy párhuzamos felső 4 osztályát gazdasági középiskolává alakíthatja át. Minthogy az új iskolafaj szervezésének egyik fontos célja az ifjúságnak gyakorlati életpályákra való terelése, kívánatos, hogy a gimnáziumi tanulók egy része a gazdasági középiskolákban folytassa tanulmányait. Ezért lehetővé kell tenni azt is, hogy a gimnázium felső tagozata vagy egészében, vagy legalább is párhuzamos osztályaiban gazdasági középiskolává alakuljon át. (*Megjegyzés*: Ilyen már működik is a debreceni kegyesrendi gimnáziumban és a pápai református kollégiumban. A rozsnyói gimnázium felső tagozata helyett pedig kereskedelmi középiskola nyílt meg. Más hasonló kezdeményezésről is szó van.) Nyilvánvaló, hogy a gimnáziummal való bifurkáció majd jobb tanulóanyagot ad ennek az iskolának; ez használni fog a szinvonalnak, amely 1885 óta a polgári iskolai bifurkációt sínylette. Másrészt várni lehet ettől a társadalmi felfogásnak egészséges irányba való terelődését, aminek remélhető következménye lesz valamennyi kereskedelmi középiskola tanulóanyagának javulása.

41. §. Kimondja, hogy a tanév tartama a többi középiskoláéhoz igazodik, de szükség esetén a szorgalmi időn túl is kibővül a szakismeretek kiegészítésére szolgáló u. n. üzemi gyakorlatokkal.

42. §. (3) A V. K. M. megengedheti, hogy a gazdasági középiskolában felnőttek (18 évesnél idősebbek) számára külön osztályt (osztályokat) nyissanak. (*Megjegyzés*: ilyen külön osztály már működik is a budapesti gyakorló kereskedelmi középiskolában).

45. §. (2) Minthogy a gazdasági középiskola nem szelektálhatja

tanulóit az elméleti irányú gimnáziummal azonos mértékben és másfelől itt a tantárgyak száma nagyobb, mint a gimnáziumban, a tanulók továbbhaladása szempontjából alacsonyabb mértéket kell megállapítani, mint a gimnáziumban. Ezért ez a szakasz a két tárgyból elégtelen osztályzatot kapott tanulóknak is biztosítja a javítóvizsgára való jelentkezést. Ugyanez irányadó az érettségi vizsgálatnál is.

47. §. Kimondja, hogy a gazdasági középiskola érettségi bizonyítványa mindazokra az állásokra és tisztségekre képesít, amelyek elnyeréséhez az 1883-ik évi I. t. c. vagy más jogszabály értelmében középiskolai érettségi vizsgálat szükséges Képesít továbbá a megfelelő szakfőiskolákra, pl. a Gazdaságtudományi Egyetem közgazdasági és kereskedelmi osztályán, valamint a Gazdasági Szaktanárképző Intézetben folytatandó tanulmányokra.

50. §. szerint: a gazdasági középiskolára *értelemszerűen* alkalmazni kell (részben vagy egészben) a líceumról szóló rész 8. 9. 10. 12.— 15.-ik és 21.-től 24.-ik §§.-aiban megállapított rendelkezéseket.

60. §. A törvény hatálybalépéséről, illetőleg végrehajtásáról szól. (*Megjegyzés:* a törvény különböző részei, fejezetei, paragrafusai különböző időben léptek, illetőleg még nem léptek életbe. Az általános végrehajtási utasítás az Egyetemi Nyomdában sajtó alatt van. Mivel a törvény *csak* az Országos Törvénytárban jelent meg, annak külön beszerzése az igazgatói irodák és tanári könyvtárak részére szükséges).

* * *

III. Az 1938. évi XIII. t. c. 39. paragrafusa rendelkezik a tanítástervről, amelyet a kereskedelmi középiskolára nézve a V. K. M. 1940. évi 62.500. V. 2. számú rendeletével léptetett életbe, egyelőre az első osztályra vonatkozóan. Mielőtt az új tanítástervet szemügyre vennők, a tantervi változás meglátásához és az összehasonlítás megtevéséhez szükséges a legutóbbi, *1927. évi tanítástery* ismerete. Ezt a következő táblázat mutatja:

Kötelező tantárgyak:	I.	II.	III.	IV.	összesen óra
1. Hit- és erkölcstan	2	2	2	2	8
2. Magyar fogalmazás és irodalom	4	2	2	3	11
3. Történelem	2	2	2	2	8
4. Jogi ismeretek	—	2	2	—	4
5. Közgazdaságtan	—	—	—	4	4
6. Földrajz	2	2	2	2	8
7. Kémia és technológia	—	2	3	—	5
Árúismeret	—	—	—	2	2
8. Természettan	3	—	—	—	3
9. Mennyiségtan és politikai számtan	3	2	2	—	7
10. Kereskedelmi számtan	4	2	3	3	12
11. Kereskedelmi ismeretek	2	—	—	—	2
12. Könyvvitel	—	3	3	—	6
13. Magyar kereskedelmi levelezés	—	2	2	—	4
14. Gyakorló iroda	—	—	—	4	4
15. Német nyelv és levelezés	4	3	3	3	13

16. Második idegen nyelv és levelezés	—	3	3	4	10
17. Gyorsírás	2	2	1	1	6
18. Testnevelés (testgyakorlás és egészségtan)	2	2	2	2	8
19. Gépírás	—	2	2	1	5
Összesen:	30	33	34	33	130 ó.
1. Nem kötelező tárgy: Szépírás	1	—	—	—	1 ó.

A fenti táblázattal szemben a kereskedelmi középiskola és kereskedelmi leányközépiskola óraterve a következő:

Tantárgyak:	I.	II.	III.	IV.	összesen óra
1. Hit- és erkölcstan	2	2	2	2	8
2. Magyar nyelv és irodalom	3	3	3	3	12
3. Történelem	2	2	2	2	8
4. Földrajz és árúismeret					
a) Gazdasági földrajz	4	3	—	—	13
b) Árúismeret és vegytan	—	—	3	3	
5. Német nyelv és levelezés	3	3	2	2	10
6. Második élő idegen nyelv (olasz, szlovák, ruthén, angol vagy francia nyelv)	2	2	3	3	10
7. Számtan	6	4	4	3	17
8. Természettani ismeretek	—	2	—	—	2
9. Egészségi ismeretek	—	—	—	1	1
10. Gazdasági és jogi ismeretek	2	2	3	3	10
11. Könyvvitel	—	2	3	3	8
12. Gyakorlati ismeretek					
a) Gyorsírás	2	2	2	—	13
b) Gépírás	2	1	1	—	
c) Kereskedelmi levelezés	—	—	—	3	
13. Testnevelés	2	2	2	2	8
Összesen:	30	30	30	30	120 ó.

Rendkívüli tárgyak:

1. Társalgási gyakorlatok	2	2	2	2	8 ó.
2. Német gyorsírás	—	—	2	2	4
3. Árúismereti gyakorlatok	—	—	2	2	4
4. Háztartási ismeretek	—	—	2	2	4
5. Díszítő írás	—	2	—	—	2
6. Karének	1	1	1	1	4
7. Zene	2	2	2	2	8
8. Vívás	2	2	2	2	8

Csak örömmel lehet megállapítani az új tanítástervben a heti óraszámnak 120-ra, osztályonkint 30-ra való korlátozását; a közelálló tárgyak tömörítése révén, néhány tárgynál az eddiginél nagyobb óraszámot; a tantárgyak számának némi csökkentését (amit szintén a tárgyi koncentráció tett lehetővé). A rendkívüli tárgyak nagy száma azonban amennyi kedvező, annyi kedvezőtlen lehetőséget is nyujt. A tantervi (óratervi) táblázat magábanvéve keveset mond, de az egyes tárgyaknál

megjelölt célkitűzés és tananyag már sok figyelemreméltó változást mutat. A feltűnőbb *újításokként* kiemelendők:

1) a *magyar* nyelv és irodalomnál a hivatástudat és a magyarságtudat fejlesztése; a népnyelv és nyelvjárások ismertetése; a nyelvhelyességre és nyelvtisztaságra való törekvés; a történeti és gazdasági irányú olvasmányok, szemelvények szaporítása;

2) az I. II. osztályban a *gazdaság-történelem* beállítása, a II. IV. osztályban a magyar történelemnek az eddiginél részletesebb tárgyalása;

3) a *földrajz* anyagának szintetikus tárgyalása; politikai- és településföldrajzi fogalmak bekapcsolása; a tájak szerint való tárgyalás; az összefüggések felismerésének és megítélésének hangsúlyozása, stb.;

4) az *árúismeretnél* és vegytannál érvényesülő szorosabb kapcsolat és gyakorlatiasság;

5) a *német* nyelvnél a beszédgyakorlatok előtérbe juttatása; a kiejtés és helyesírás állandó gyakorlása; a III.—IV. osztályban is a nyelvtan rendszeres ismétlése; de legfőként a heti 5 óra (az egyik csoport részére);

a *második idegen nyelv* önkéntes jelentkezés esetén, heti 2 órában való tanulása;

6) a politikai és kereskedelmi *számtan* szorosabb egybekapcsolása, az első-második osztályban egy kézbe való helyezése; egyes anyagrészeknek célszerű áthelyezése;

7) az *egészségi* ismeretek tanításának önállósítása a IV. osztályban;

8) a *gazdasági és jogi ismeretek* koncentrációja és célszerűbb anyagelrendezése; az összefüggések megítélésére való ránevelés hangsúlyozása;

9) a *könyvvitel és kereskedelmi levelezés* anyagának a gyakorlatiasság szellemében való és a mai üzemi követelményekhez alkalmazkodó megállapítása;

10) a *gyakorlati ismereteknek* (gyorsírás, gépírás, kereskedelmi levelezés) szorosabb csoportosítása és anyagelrendezése.

Jól észrevehető, hogy a célkitűzésekben, az anyag összeállításában és elrendezésében olyan elgondolások érvényesültek, amelyektől több gazdasági- és nemzetismeretet, a gazdasági hivatástudat erősödését, több gyakorlatiasságot, az iskolának az élethez közelebb való jutását, az alaki képzés több lehetőségét, a színvonal emelkedését, a koncentráció gyakorlati hasznát, helyenként az anyag csökkentését, néhol az eddiginél több eredmény elérését remélhetjük. Természetes dolog, hogy az újítások egy részének ki kell állania az idők próbáját. Kétségtelen azonban, hogy az új iskola nagyobb erőpróba elé állítja mind a tanárt, mind a tanulót. Éppen ezért elengedhetetlennek látszik a tanulóanyag színvonalának emeléséről való gondoskodás, mert *az eddigi tanulóanyaggal az eddiginél többet és jobbat nem lehet elérni.* Az ilyenirányú törekvésnek a tanuló ifjúság egy részének időelőtti felőrlődése lesz a bizonyára nem kívánatos eredménye.

Az egész tanítástervben a legújszerűbb és a gyakorlatiasság szempontjából legfontosabb *a kereskedelmi üzemi gyakorlatok* anyagának beállítása. Ennek célja: „A gazdasági szaktárgyak (kereskedelmi ismeret,

kereskedelmi számtan, kereskedelmi levelezés, könyvvitel, természettan, árúismeret, jogi és közgazdasági ismeretek, gép- és gyorsírás) anyagának kiegészítéseképen, a gazdasági életben nélkülözhetetlen korszerű gyakorlati ismeretek elsajátítása." „A kereskedelmi üzemi gyakorlatokat az első, második és harmadik osztályban havonként egy napon, az iskolai év végén pedig, az osztályozó értekezletet követő hét munkanapon át kell megtartani. A negyedik osztályban a kereskedelmi üzemi gyakorlatokat évközben heti két órában kell megtartani."

Az üzemi gyakorlatok nem jelentenek külön tantárgyat és külön óraszámot, de az első, második, harmadik osztályban a tanévet hét munkanappal meghosszabbítják; ezekben az osztályokban átlag heti 1 órát, a IV. osztályban pedig heti 2 órát elvesznek a tárgyak tanításától. Az üzemi gyakorlatok anyaga árúüzleti és irodai gyakorlatokból s üzem- és intézménylátogatásokból áll. A két előbbi az iskolában történik, ahol e célból külön berendezett teremre és igen sok, részben nagyon költséges berendezésre és felszerelésre van szükség. A gazdasági tanároknak pedig sokoldalú elméleti és gyakorlati ismerettel kell rendelkezniök (e célból rendezendő tanfolyamokról van szó), hogy ebbeli feladatuknak megfelelni tudjanak. Az iskolát ebben a munkájában gyakorlati gazdasági szakembereknek is segíteni kell. De még inkább szükséges, hogy az érdekelt üzemek és intézmények — osztályonként és tanévenként 9-10 — kellő megértéssel legyenek és tegyék keresztülvihetővé az iskola e fontos célkitüzésének megvalósítását.

* * *

A fenti vázlatos ismertetésben csak a figyelmet akartuk ráirányítani arra az új iskolafajra és annak tantervére, amelyet kultuszminiszterünk modern és korszerű iskolapolitikájának két sarkalatos terve: a nemzeti gondolat és érzésvilág központisága és a gyakorlatiasság érvényesítése nagyobb mértékben hat át, mint bármely más iskoláét. Az átszervezett iskola nemcsak nevelési és tanítási szempontból érdemel az eddiginél több figyelmet, hanem gazdasági, társadalmi, sőt politikai tekintetben is (v. ö. az 1939. évi IV. tc.).

A fentiek kiegészítéseként, külön értekezést kíván meg — a tanításterv kiegészítésével kapcsolatosan — az Útmutatásoknak és a Rendtartás újításainak ismertetése, azok tanulságainak levonása s mindezek alapján a kereskedelmi középiskola helyének, közoktatási rendszerünkben való kijelölése.

Dr. Kováts József.

Pedagógiai kérdések a Magyar Szemle legutóbbi három évfolyamában.

A Magyar Szemle nevéhez méltóan a magyar élet minden terén végbemenő eseményről tájékoztatja olvasóit, nem feledkezve meg a pedagógia időszerű kérdéseiről sem.

Átlapozva a legutóbbi három évfolyam köteteit, azt látjuk, hogy pedagógiai vonatkozású cikkei, bár szerzők és témák tekintetében nagy

változatosságot mutatnak, egy tekintetben mégis szembetünő azonosságúak és pedig, hogy tekintélyes részükben uralkodó motivum a szociális gondolat. Ennek a nevében foglalnak állást az egyes problémák tárgyalása közben s ennek a gyakorlati életben való minél teljesebb megvalósítása az a, sajnos ma még nagyon távoli cél, amely felé irányt mutatni igyekeznek.

Különösen erős a szociális aláfestése annak a két cikknek, amelyeknek szerzői a tanárság helyzetével foglalkoznak. Az egyik cikk *(1938. évf. 10. sz. Boldizsár Iván : A középiskolai tanárok szociális helyzete)* amint már címe is elárulja, kizárólag azt vizsgálja, hogyan él a középosztálynak az a rétege, amelynek kezében a jövő nemzedék sorsa van. A vizsgálódás eredménye lesújtó.

A cikk megjelenése óta ugyan a területi gyarapodások következtében az elhelyezkedést illetőleg javultak a viszonyok, nagy általánosságban azonban épp oly vígasztalan körülmények közt élnek a tanárok, mint azelőtt. A fent említett változásokig a diplomáját megszerzett fiatal tanár azzal kezdte pályafutását, hogy évekig állástalanul lézengett, végig próbálva ezalatt a kenyérkereset minden lehető formáját. Ha végre nagynehezen állásba jutott, anyagi helyzete akkor sem lett sokkal könnyebb, mert hosszú volt az út, amíg a nyáron fizetéstelen óradíjasból rendes tanár lett. A hosszú állástalanság s utána éveken át a létminimum alatti fizetés természetesen nem kedvez a családalapításnak sem. Mire fizetése annyira emelkedett, hogy nősülésre szánhatta magát, már erősen túl volt a vőlegényi koron, vagy ha előbb keresett magának élettársat, csak úgy tehette, ha az is jövedelemmel rendelkezett. Hogy nemzeti szempontból mi ennek a hátránya, az nem szorul bővebb magyarázatra. A nehéz anyagi helyzet természetes következménye, hogy a tanárság lakás- és kulturális viszonyai is — mint a cikkíró elszomorító statisztikai adatai bizonyítják — mélyen alatta vannak annak a színvonalnak, amelyen a tanároknak hivatásuknál fogva élniök kellene. Az anyagi gondokkal való örökös küzdelemnek logikus következménye, hogy a tanár nevelő munkája is csorbát szenved.

Az előbbihez hasonlóan *Makay Gusztáv* is a tanárság társadalmi értékelését és szociális helyzetét teszi vizsgálat tárgyává *(1939. évf. 2. sz. A tanári rend emelkedése)*. A tanári rendnek nincs az a társadalmi megbecsülése, amely nemzetnevelő munkájánál fogva joggal megilletné. Ennek oka egyrészt az, hogy a köztudatban kialakult egy tanártípus, amelynek példányai regényben, színpadon és filmen oly gyakran keltenek közderültséget, másrészt pedig a tanárok anyagi helyzete, amely nem engedi meg, hogy azon az életszínten tartsák magukat, amelyre szellemi fölkészültségüknél fogva igényt tarthatnak. Hogy a tanárságnak a közfelfogásban oly igazságtalanul kialakult képe megváltozzék, ahhoz több feltétel kielégítése szükséges. Először, hogy anyagi gondoktól mentesen végezhesse a tanár a munkáját s így a társadalmi életbe is jobban bekapcsolódva szerezzen magának megbecsülést. Másodszor, átérezve hivatása fontosságát, nagyobb öntudattal kell fellépnie, mert a társadalommal csak akkor tudja elfogadtatni a tanári pálya nagyobb megbecsülését, ha mindenekelőtt maga van áthatva helyzete öntudatával.

A tanárokról festett helyzetkép után nézzük, hogyan látják a Magyar Szemle cikkírói a diákságot! A dolog természeténél fogva a vizsgálódás itt még alaposabb és sokoldalúbb lehet.

Egy középiskola gazdag statisztikai anyagának feldolgozásából kitűnik a pestkörnyéki városok diákságának társadalmi képe. *(Kovalovszky Miklós: Egy pestkörnyéki iskola társadalmi képe. 1940. évf. 9. sz.)* Nagyszülőkig követve a tanuló ifjúság származását, azt láthatjuk, hogy a túlnyomóan vidékről származó szülők főleg az ország olyan részeiből kerülnek föl Pestre és környékére, ahol részben a nagybirtok túltengése, részben a föld túlságos felaprózottsága kényszeríti elvándorlásra a falvak népét. Az ily módon falujától elszakadt tömeg a biztos fizetésű és könnyű megélhetést jelentő alacsonyabb közszolgálati pályák felé törekszik s a fenti iskola diákjainak szülői is nagyrészt ebből a társadalmi osztályból kerülnak ki. Ez a folyamat azonban igen sajnálatos és sok tekintetben káros egyéb tüneteket takar, mint például a földbirtokkérdés, a falusi lakosság városba özönlése, az elhelyezkedni nem tudók révén a városi proletariátus növekedése stb. Egyedüli nyereségnek csak azt tekinthetjük, ha majd e felfelé törő életerős családok fiaiból, bejutva egy magasabb életformájú társadalmi rétegbe, megszületik a sokat emlegetett és nehezen várt népi gyökerű új magyar középosztály.

Míg az eddigiekben tárgyalt cikk egy iskola társadalomrajzát adta, addig *(Bartócz József: Diákszociográfiai vázlatok 1938. évf. 6. sz.)* c. írásában érdekes ötletet vet fel a diákság szociális viszonyainak ellenőrzésére. Mivel a szociális kérdések napjainkban állandóan az érdeklődés középpontjában állanak, kívánatos volna, ha a középiskolai diákság életkörülményeit állandóan figyelemmel kísérhetné a pedagógus, mert hiszen a tanuló szociális körülményei (családi-, táplálkozási-, lakásviszonyok stb.) erősen hatnak tanulmányi előmenetelére és erkölcsi felfogására. Szükséges volna, hogy minden tanulóról egy szociográfiai lap készüljön, amely a diák összes adatait tartalmazná s ez elkísérné az érettségiig, sőt az egyetemig is. A tanuló életkörülményeiben beállott minden változás rákerülne a lapra s ennek segítségével a tanár mindig hű képet kapna a diák szociális helyzetéről s ez fegyelmi, tanulmányi és segélyügyekben pontos útbaigazítást adna. A továbbiak során a cikkíró a székesfehérvári tankerületben rendezett tanügyi kiállításra gyűjtött adatokat ismerteti. Jellemző a diákság egy részének mostoha életkörülményeire, hogy a nyári szünidőt sem fordíthatja az egész évi munka után oly szükséges pihenésre, hanem kénytelen valami módon kereset után nézni.

Hogy az ifjúság egy része ilyen küzdelmesen él, annak egyik következménye a mások sorsának mélyebb átérzése. Ennek a szociális érzéstől áthatott közösségi szellemnek szép megnyilatkozása volt az „Új iskola" leánygimnáziumnak „A magyar sors" címmel megrendezett kiállítása, amelyről *Kerék Mihály* számol be. *(1937. évf. 11. sz. Egy leányiskola szociális érzéke.)* Az intézet növendékei ügyes csoportosításban, kitűnő illusztrációkkal ábrázolva mutatják be a falu egészségügyi, táplálkozási, kereseti és birtokviszonyait. De nemcsak a jelenlegi helyzetet látjuk, hanem annak történeti kialakulását is, sőt vannak ötleteik a segítés módozatait illetőleg is.

Ez a kiállítás nemcsak elismerésre méltóan szép és hasznos munka, hanem a modern pedagógiai elvek diadalát is jelenti. Csak az önálló gondolkozásra nevelő, közösségi szellemtől áthatott pedagógiai magatartás eredménye lehet egy ilyen kiállítás. Ez az a pedagógiai irány, amelyet szélesebb körben kellene alkalmazni, hogy a magyar fiatalság helyes magyar történelmi és sorsszemléletre tegyen szert.

A mai magyar ifjúság mély szociális érzületének és öntudatos magyarságának legimpozánsabb megnyilatkozása a debreceni kollégium diákságának kezdeményezése, amely méltán vonta magára az egész ország figyelmét. Amint *Péter Zoltán* irja (*1939. évf. 9. sz. A debreceni ifjúság telepítései*), mozgalom indult meg a kollégiumi ifjúság körében azzal a céllal, hogy saját önkéntes felajánlásaikból egy sokgyermekes tiszántúli családnak a Dunántúl egykés vidékén ingatlant vegyenek s ezzel példát mutassanak a nemzet jövőjének biztosítására. 1938. nyarán meg is valósult az első telepítés s ezt nemsokára másik három család követte. A siker és a Kormányzó e célra juttatott tízezer pengős adománya reményt nyujt arra, hogy a debreceni diákság kezdeményezése idővel központilag irányított mozgalommá fejlődik és nem marad egyedül álló kisérlet.

Társadalmunknak a gazdasági pályákkal szemben megnyilvánuló idegenkedését a nevelés eszközeivel véli leküzdhetőnek *Áfra Nagy János*: *Ifjúságunk a gyakorlati életpályákon c. cikkében* (*1937. évf. 3. sz.*) Azokkal a módozatokkal foglalkozik, amelyek lehetővé tennék a szellemi pályák tehermentesítését és fokoznák az ifjúság gazdasági életpályákon való elhelyezkedését. A főiskolai tanulmányokra is képesítő „elméleti" középiskolák tanulóinak száma 1933—34-ben a statisztika szerint tízszeresen felülmulta a gyakorlati középiskolák növendékeinek számát. Ennek a nagy aránytalanságnak főoka az az eléggé nem kárhoztatható társadalmi felfogás, amely még ma is bizonyos lenézéssel kezeli azt, aki nem íróasztal mellett keresi kenyerét és többre becsül egy fixfizetéses díjnoki állást, mint egy esetleg nehéz fizikai munkával járó, de *független* exisztenciát jelentő kereskedelmi vagy ipari pályát. A cikkíró nézete szerint szükséges volna középiskoláink tantervének gyakorlati szempontokkal és gazdasági vonatkozású utalásokkal való átszövése, hogy a középiskola érdeklődést és kedvet keltsen az ifjúságban az önálló ipari és kereskedelmi pályák iránt. E cél elérése érdekében a nevelési szellemnek kell megváltoznia. A középiskolában kell elsősorban megakadályozni annak a kóros társadalmi szellemnek kialakulását és terjedését, amely a gyakorlati életpályákat megalázónak, méltatlannak tartja az érettségizett „úri fiú-"hoz, vagy leányhoz és itt kell megkedveltetni az értelmiségi pályákon el nem helyezhető ifjúság tömegeivel a gyakorlati életpályákat.

Az értelmiségi ifjúságnak a gazdasági pályákra való terelése azonban csak egyik része annak a munkának, amelynek célja az ország társadalmi képének átalakítása. Nem szabad megfeledkezni azokról a tömegekről sem, amelyek alacsonyabb iskolázottsággal valóban a gazdasági életben helyezkedtek el, vagy oda igyekeznek. Ugyancsak az előbb említett szerző szerint (*Magyar iparos és kereskedőnevelés 1940. évf.*

12. sz.) az ország szociális újjászervezésének egyik legfontosabb tennivalója a mezőgazdaságból kiszoruló tömegek ipari és kereskedelmi pályákra való irányítása. Intézményesen kellene arról gondoskodni, hogy a vidéki fiatalság már korán bekapcsolódhassék az ipar és kereskedelem munkaköreibe, megfelelő tanulóhelyek biztosításával. A legtöbb ágában képesítéshez kötött iparban ez könnyebben megy, ha azonban a kereskedelmet is képesítéshez kötnék, itt is nagyobb lenne az elhelyezkedési lehetőség.

Az elméleti kiképzésről gondoskodó iparos- és kereskedőtanonc iskolák sajnos egyáltalán nem részesülnek abban az anyagi és erkölcsi méltánylásban, amelyet fontosságuknál fogva megérdemelnének. Egyetérthetünk a cikkíróval, mikor azt mondja: „*A magyar közvéleménynek, különösen a nemzeti művelődéspolitika és a társadalmi politika hivatalos intézőinek a széles magyar tömegek gazdasági szakképzésére hivatott alsófokú ipari és kereskedelmi iskolákkal szemben tanusított közönyéről, nemtörődömségéről és a szükséges áldozatkészség hiányáról valóban nehéz kemény bírálatot nem írni*". De nemcsak a szakoktatás terén várnak az államra nagy feladatok, hanem elengedhetetlen a dolgozó magyar fiatalság szociális visznnyainak kielégítő rendezése is. Egységes szempontú központi irányításra lenne szükség, amely az iparos és kereskedőnevelést szakmai, szociális és nemzeti szempontból egyaránt megnyugtató módon tudná rendezni.

Az új középiskolai törvényjavaslatot ismerteti *Huszti József* (*1938. évf. 4. sz. A gyakorlati középiskola és a tanítóképző-akadémia*). A törvényjavaslat főcélja, hogy a tanult ifjúságot a gyakorlati pályákra vezesse.

Bár nem tartozik szorosan véve a pedagógia köréhez, de nemzeti és művelődési szempontból jelentős a vidéki lakosság iskolánkívüli oktatása. Az e téren meglevő viszonyokat ismerteti és a továbbfejlesztés útját jelöli meg *Förhéncz Sándor (A mai falunevelés, 1937. évf. 2. sz.)*. Megállapítja, hogy a faluművelés keretében megvalósítandó tennivalók három főcsoportba sorolhatók: az iskolát elvégzett fiúk, a leányok és a felnőttek továbbképzése. Hogy a faluművelő munka valóban eredményes lehessen, ahhoz megfelelő szakképzettséggel és egyéni, főleg lelki rátermettséggel bíró faluművelők mellett anyagi megalapozottság szükséges. Mint oktatók elsősorban a falusi tanítók, jegyzők, papok jöhetnek számításba. Maga a népművelési munka pedig természetesen főleg gyakorlati irányú kell, hogy legyen. Kiegészíti és teljessé teszi ezt a munkát egy jól felszerelt népkönyvtár.

Ennek a népművelő munkának magasabbrendű formája folyik a népfőiskolákon. Egy ilyen irányú sikeres kísérletről tudósít *Benda Kálmán: A tatai népfőiskola (1940. évf. 4. sz.)* című cikkében.

A Magyar Közigazgatástudományi Intézet és Komárom megye népművelési bizottsága kéthetes népfőiskolai tanfolyamot rendezett Tatán. A tanfolyam rendezői előtt a finnek példája lebegett s a cél az volt, hogy szélesebb látókörű, nagyobb tudású, öntudatosabb magyar földműveseket neveljenek a résztvevőkből, akik majd a közösség érdekében irányíthassák a maguk, esetleg falujuk életét. A tanfolyam hallgatóinak

internátusszerű együttlakása nagyban elősegítette a közösségi érzés kifejlesztését. Az előadások általános jellegűek és sz irányúak voltak és teljesen szabadon, beszélgetésszerűen folytak le. A tanfolyam, rövid ideje ellenére is sikeresen végződött és élénken cáfolja azt a sokak részéről ma is hangoztatott vádat, hogy a magyar nép nem akar művelődni és a korral lépést tartani. Befejezésül minden hallgató írásbeli dolgozatot készített. Ezekből kitűnik, milyen élesen látják a falu népének sok baját, de nem elégszenek meg ezek puszta megállapításával, hanem tervekkel, ötletekkel állnak elő az orvoslás módjára nézve. Tudják, érzik, hogy a haladás megelőzője a szellemi fölkészültség s ez a tatai népfőiskola legfontosabb tanulsága.

A pedagógiának egészen más területére visz *Prahács Margit*, amikor az ifjúság zenei művelésének fontosságát hangoztatja (*Éneklő ifjúság, iskolai tanítás, 1937. évf. 8. sz.*) Nemzeti kultúránk egyik legsajátosabb elemét alkotják népi zenénk és dalaink, annál sajnálatosabb, hogy középiskoláinkban az énektanításnak annyira alárendelt szerepe van. A magyar középiskolák tantervéből elejétől végig nem volna szabad hiányoznia az énektanításnak. Faji önismeretünk egyik leghathatósabb eszköze, a hovatartozás érzésének legteljesebb művészi kifejezése a magyar népdal, amely az iskolai énektanítás révén igazi lelki kincsévé válik a gyermekeknek. Az új magyar gyermekkórusok a népzenéből, tehát a magyar történeti és népi műveltség talajából nőttek ki. Az ének és a vele összekötött ősi magyar gyermekjátékok mind tudatalatti építőelemként szolgálnának a nemzeti lélek kialakításában. A magasabb osztályokban következne az eddig gyüjtött zenei benyomások rendezése és tudatosítása. Az ilyen középiskolából kerülhetne ki aztán egy olyan, zeneileg is művelt középosztály, amelynek lelki szükséglete a komoly zene.

De nemcsak a hazai vonatkozású pedagógiai kérdések számára van tere a Magyar Szemlének, hanem állandóan figyelemmel kíséri az elszakított területek magyarságának iskolaügyét is. *Nánay Béla: A jugoszláviai magyar tanügy képe* (*1937. évf. 10. sz.*) címmel tart beszámolót.

A jugoszláviai magyar kisebbség helyzete a két ország egymáshoz való viszonyának lassú javulása következtében a multhoz képest kedvezőbbnek mondható. Bár az összes iskolák államiak, magyar tagozat van elemi fokon, és a zentai és szabadkai gimnáziumokban. Különösen a tanulókkal szemben alkalmazott névelemzés és a tanítóhiány az, ami orvoslásra szorul. A tandíj a jugoszláv középiskolákban a hazai tandíjakhoz viszonyítva rendkívül alacsony s ez a magyar tanulókra is érvényes. A magyar tanulókkal való bánásmód, amint a szabadkai gimnázium 1936—37. évi értesítője bizonyítja, tárgyilagos. Ez a jó eredmény egyúttal a kisebbségben élő magyar ifjúság komolyságát és felkészültségét is mutatja.

Egyik legutóbbi számában (*1941. évf. 1. sz.*) az erdélyi román iskolapolitikát mutatja be az olvasónak *Bíró Sándor*: *„Az erdélyi magyar iskola keresztútja"* címmel a folyóirat.

Az erdélyi román iskolapolitikában több korszak különböztethető

meg. Az átmeneti korszakban (1918–22) még némileg kialakulatlan a helyzet, de már érezhető a tendencia a felekezeti iskolák államosítása felé. A második korszakban, (1922–33) a hírhedt Anghelescu miniszterségе alatt, kezdődött meg a felekezeti magyar iskolák tervszerű elpusztítása. Egymásután jöttek a nyelvi rendeletek, majd a kultúrzóna felállítása a székely megyékben, ahol román tanítók különleges jutalmakkal honorálva igyekezték a székelyeket „visszarománosítani". A kegyelemdöfést a magánoktatási törvény adta meg a felekezeti iskoláknak, sokszor a nyilvánossági jog nélküli magániskolák közé süllyesztve ezeket az intézeteket. 1933-tól 1938-ig számíthatjuk a harmadik korszakot, amely a magyar iskolák újabb, a legkíméletlenebb eszközökkel dolgozó teljes elnyomását jelenti. Csak 1938-ban a külpolitikai helyzet alakulása következtében, javult némileg a helyzet; pl. a gyermekek nemzetiségét most már a szülők határozhatták meg. A magyar felekezeti oktatásügy helyzetét a román iskolapolitikán kívül az egyházak anyagi lehetőségei, a tanerőkkel szemben támasztott nehézségek és nem utolsó sorban a hivek öntudata és áldozatkészsége határozta meg.

Befejezésül ismételten megállapíthatjuk, hogy a *Magyar Szemle*, mint a felsorolt cikkek nagy száma bizonyítja, élénken foglalkozik a nemzetnevelés nagy kérdéseivel és fontosságukhoz mérten tág teret biztosít részükre.

Sárik Elek.

A nyugati peremmagyarság kulturális élete.

Peremmagyarok újkeletű szó, alig 20 éves. Azokat értjük ezen, akiket a trianoni diktátum leszakított az anyaország kebeléről és őrtállóknak otthagyott a végeken. Kezdetben a megcsonkítás fájó, égő, lázas sebe dermedtté, apatikussá tette őket, lassan azonban ráeszméltek, hogy anyaországuktól távol is van nemzeti, népi küldetésük, s ez a hit erőt adott öntudatos lélek kialakulásához. Így volt ez a Felvidékkel, Erdéllyel és Délmagyarországgal.

A nyugati peremmagyarok ma tulajdonképen az a százezer lelket számláló kis csoport, amely a német védelem és garancia alatt létesült önálló Szlovákországban él. Pozsonyban egy tömegben mintegy 32.000, a nyitravidéki palóc falvakban, a 24 szórványtelepen mintegy 28.000, a tátravidéki városokban: Lőcsén, Iglón, Gölnicbányán, Dobsinán, Késmárkon együttesen 10.000, azután elszórva Besztercebányán, Nagyszombatban, Nyitrán ugyanennyi és vagy 20.000 lélek, aki egyelőre opportunális okokból kifelé nem meri magát magyarnak vallani, de szívében annak megmaradt és a legelső változásnál teljes mértékben számítani lehet rájuk.

Öntudatos magyar munkát, erős kisebbségi magyar életet csak 3 csoport végez: a pozsonyi tömb, a nyitrai palóc sziget és a szepesi városok iglói központja. Mind e hármat és a többi szórványt a szlovákiai egyesült kereszténységi szocialista és magyar nemzeti párt vezetősége tartja szerves egészben össze.

Ameddig a felvidéki sáv vissza nem került az anyaországhoz, a párt a cseh kormánnyal szemben merőben elzárkózó, tagadó politikát folytatott. Az 1938 nov. 2-i bécsi döntés után a megmaradt peremmagyarságnak éppen kis létszámánál fogva építő, konstruktiv munkát kellett végeznie, azaz az új állam új keretei között kellett kiformálnia életlehetőségét. E kiformálódás állampolitikai szempontból roppant nehéz, mert hiszen ez a maroknyi magyarság diktatórikus államkeretbe van szorítva, tehát csak annyit érhet el, amennyit e keret merevsége a kisebbségnek engedélyez és lépten-nyomon a viszonylagosság megtorló intézkedései fenyegetik életét. Megmaradt tehát a szociális és kulturális terep, amelyen valóban érdemes és kiváló munkát végez az egyesült magyar párt vezetősége és valamennyi tagja.

A szlovákiai peremmagyarság minden tagja a párt kartotékjegyzékébe van felvéve, igazolvánnyal ellátott párttag, akik csekély havidíjjal, 2·50 szlovák koronával, azaz 42 fillérrel járulnak a párt szociális terheihez. A párttagok körzetbe, a körzetek csoportba, a csoportok törzsekbe, a törzsek a párt elnöki tanácsa alá vannak rendelve, amelynek feje a pártelnök. A körzetvezetők szedik be az esedékes havidíjakat és szolgáltatják be a csoportfőnököknek, akik viszont a pártpénztárba adják az összegeket és ez rendkívül gyorsan, a hó első három napján lebonyolítódik.

Ezekhez az önként vállalt havi pártfizetésekhez járulnak az ad hoc rendezések-, gyüjtések-, adományozásokból befolyt összegek is. A szlovák kormány majdnem minden vasárnap valamilyen címen nyilvános utcai gyüjtést rendez: hol a vörös kereszt, hol a kórház, hol a szlovák ifjúság, hol a Hlinka-gárda javára, a németeknek havonkint egyszer szintén engedélyeznek valamilyen címen gyüjtést, a magyaroknak ellenben évenkint legfeljebb csak egyszer! Ez a gyüjtés azonban mindent elsöprő, lélekemelő megnyilvánulás, amely mindig bizonyos irígységgel tölti el az államalkotókat.

Ezeket a gyüjtéseket a párt szociális osztálya vezeti és ez az osztály pozitív munkát végez.

Ebből a gyüjtött összegből nem pártházat akarnak építeni, mert ez meddő befektetés volna, hiszen a hatóság pártbetiltás esetén ráteheti az ingatlanra a kezét, hanem az összeget azonnal folyó segélyekre fordítják.

Minden dicséretet megérdemel a magyar nők szociális gyermek- és csecsemővédő csoportjának működése. Ez a csoport minden évben kézimunka kiállítást rendez. Az anyagot a hölgyek saját háztartási pénzükből vásárolják, maguk készítik el téli estéken, rendszerint a hét minden szerdáján 3–9-ig a párt kézimunka szakosztályán és otthon a magyaros jellegű kézimunkákat, varrottasakat, kötéseket, himzett ruhákat, lámpaernyőket, zsebkendőket stb. és a kiállításon megint csak ők veszik meg egymástól a kész holmikat, úgyhogy a kiállítás minden darabja elfogy, s van megint valami pénz a téli tejakcióra és a karácsonyi ajándékokra. A kismagyaroknak vesznek ebből meleg fehérneműt, pullovert, télikabátot, cipőt. E pénzből teremtik elő a szeretetcsomagokat és élelmiszerdobozokat, amelyben liszt, só, cukor, télifőzelékféle van.

Ebből fedezik a szegény nép legsürgősebb fa- és szénellátását, a tej-, ebéd- és vacsoraakcióit az elemi iskolákban. Minden szeretetfillér az őt megillető helyre vándorol. Sajnos azonban a nyomor végtelen és ez az akció is csak részben törli le a bánat könnyeit. Minden kismagyar megkapja december 22-én szeretetcsomagját, kis fenyőággal, rajta zöld gyertyával, amely az Egyesült Magyar Párt karácsonyi szimboluma.

Hasonló, de másirányú szociális tevékenységet végez kulturális téren gr. Csáky Mihály vezetésével a párt kulturális osztálya, élén Stelczer Lajossal.

E kulturális osztály első és legfőbb tevékenysége: a „magyar gyermek magyar iskolába való" jelszóval a szlovák iskolákból a magyar anyanyelvű gyermekeket átmenteni és visszahozni a magyar iskolákba. Ez azért szükséges, mert kellő létszám hiján az elemiben az egyes magyar osztályokat egyszerűen beszüntette a hatóság és a gyermekek kénytelenek voltak a népesebb szlovák osztályokat látogatni. Különösen a szórvány-telepeken kellett ezt gondosan és pontosan végrehajtani, minden magyar földmívelőnek megmagyarázni, hogy elsorvad az elemi iskola, ha gyermekét a szlovákba járatja, a gyermek magyar lelke fontosabb mindennél.

Amikor az elemi iskolák létszáma megvolt, az egyetlen magyar középiskola fennállását kellett biztosítani, hogy valamennyi szlovákiai magyar gyermek, aki középiskolát akar végezni, bejuthasson a pozsonyi magyar gimnáziumba.

A régi cseh-szlovák rezsim alatt 7 magyar középiskola működött Szlovákiában: Kassán, Komáromban, Ipolyságon, Érsekujvárott, Losoncon, Rimaszombatban és Pozsonyban. Ehhez járult 1 Kárpátalján, Beregszászon. Bennük kb. 3000 magyar középiskolás tanult, kereken 100 magyar tanár vezetésével.

A bécsi döntés után csak Pozsony maradt kisebbségi sorsban, s mivel a Csallóköz visszatért, az eredetileg 700 lelket számláló és legerősebb magyar gimnázium máról-holnapra 300 tanulóra csappant le és a 100 tanerőből 12 magyar tanár maradt vissza.

E létszám azóta körülbelül 100-zal szaporodott, úgyhogy ma a pozsonyi magyar gimnázium létszáma 400 tanulóra tehető.

Hogy azonban ezeket a vidéki középiskolásokat elhelyezhessék a magyar gimnáziumban, gondoskodni is kellett róluk. Ugyanis sok vidéki szülő azért adta szlovák középiskolába gyermekét, mert helyben volt, havi ellátási díjat nem kellett érte külön fizetni és otthoni felügyelet alatt állott. Ez azonban néhány év alatt a gyermek elszlovákosodását eredményezte. Ezért megalakult a szlovákiai egyetemes magyar menza és internátus. Három hatalmas bérházban 120 fiú és 80 leánynövendéket tudnak ma már elhelyezni. Ezekre egyetemi hallgatók ügyelnek fel. Az általános felügyeletet a 3 internátus élére helyezett gondnokok látják el, a pedagógiai felügyeletet a kultúrosztály vezetőtanára, Stelzer Lajos végzi. Az internátus havidíja 400 szlovákkorona, ami kb. 66 pengőnek felel meg. De ezt csak a tehetősebbek fizetik. A tavalyi statisztika szerint a 200 növendék közül csak 22 % volt a teljes fizető és 53 % volt a teljesen ingyenes, a többi fél- vagy negyeddíjas volt. Egé-

szen természetes, hogy ilyen engedmények és segélyezések mellett az internátus évi költségvetése súlyos veszteséget mutatna fel, ha a menzát és internátust pártpénzekből, önkéntes adományokból és a magyar kormány tetemes hozzájárulásával nem segélyeznék.

Az önkéntes adomány kétféle forrásból ered. Mikulás-esti és farsangi magyar bál.

Az egyetemes magyar diákmenzába csakis megfelelő előmenetelű keresztény ifjú juthat be. Az előzetes kérvényeket tanárokból álló szakbizottság vizsgálja felül és terjeszti Csáky gróf elé, aki a javaslatok alapján a kedvezmény fokát: ingyenes, félfizető, kedvezményes fokozatot állapítja meg.

Az egyetlen magyar középiskola helyzete a következő:

Az 1939/40. tanév végén az intézetnek 403 tanulója volt, ennek fele középosztálybeli, fele népi származású. Az intézetnek 8 osztálya van egy párhuzamos osztállyal. A felső osztályokban még van koedukáció, az alsókban már nincs. Az idei tanévben létesült I. leányosztály már nem az anyaintézethez tartozik, hanem a szlovák leánygimnáziumhoz, mint annak párhuzamos osztálya. Így nem magyar tanárok tanítják ezeket a leányokat, hanem magyarul tudó szlovák tanárnők, akik természetesen teljesen szlovák szellemben tanítanak és át akarják formálni növendékeiket a *maguk szellemiségéhez.*

A magyar gimnáziumhoz csatlakozik a 22 lelket számláló csonka magyar tanítóképzőintézet utolsó osztálya. Tehát a magyar középiskolások létszáma jelenleg 423.*)

Mivel az intézet tanulóinak szülei általában vagyontalanok és a társadalom szegényebb osztályához tartoznak, a magasnak éppen nem mondható évi 60 P tandíjat sem tudják a tanulók előteremteni. Tandíjmentességet az évi 4000 P-n aluli jövedelmű szülők megfelelő előmenetelű gyermekei kaphatnak. Hogy pedig a szülőket a tandíj fizetése és a könyvek költséges beszerzésétől a magyar társadalom mentesítse, 1925-ben megalakult az intézet Segítő Egyesülete és a Bibliotheca Pauperum. Az évek folyamán rendezett diáktáncestélyek, akadémiák, önképzőköri matinék tiszta jövedelme évről-évre gyarapította a segélykönyvtár állományát, úgyhogy 5200 tankönyv felett rendelkezik. Az intézet valamennyi tanulóját el tudja látni ingyen könyvvel. Ez óriási kedvezmény, mert minden tanuló a könyv használatáért darabonként csak 20 fillért fizet. A Segítő Egyesület a befolyt összegből új könyvet szerez be és beköttetí, kijavíttatja a régieket. Mivel pedig az egyesület a közel jövőben átveszi a magyarhoni felvidéki gimnáziumok régi csehszlovákiai magyar tankönyveit, még a fiók-leányintézet növendékeit, sőt az elemi iskolákat is ellátja ingyen könyvekkel. Minden magyar tanulónak baleset biztosítása van s ingyen gyógyszert és orvosi kezelést is kap.

Az érettségi vizsgálat a hazai szokástól eltérő. Írásbelit már áprilisban tesz minden VIII.-ik osztályos tanuló 4 nyelvből: a magyar, a latin, a német és a szlovák nyelvből. Ez akár sikeres, akár sikertelen, tehet szóbelit júniusban 4 csoportból: magyar honismeret, latin vagy

*) L. a pozsonyi magyar gimnázium 1939—40. évkönyvének ismertetését a N. Sz. 1940. szeptember-októberi számában.

mathematika, szlovák vagy német, természetrajz, vegytan vagy fizikából. Az utóbbi két csoport tárgyaiból a növendék szabadon választhat, az előbbi kettő valamelyikéből az osztályfő jelöli ki az igazgatóval egyetemben a tárgyat, még pedig a jobb osztályzat alapján.

Jóllehet a helyzet még nem kristályosodott ki, már most megállapítható, hogy a tanulóknak csak egy része megy a szlovák egyetemre, fele hivatalokban helyezkedik el és nem folytat magasabb tanulmányokat, a töredékrész pedig visszaszivárog az anyaországba és csökkenti az ott maradt magyarok létszámát.

Mészáros György dr.

Az idegen nyelvi szóismeret vizsgálata

1. Az élő idegen nyelvek tanításának egyik még elintézetlen kérdése az, hogyan állapítsuk meg a tanult idegen nyelvi szóanyagot, annak terjedelmét és azt, hogy az egyes szavak milyen fokban állanak a tanuló rendelkezésére. Egyelőre nem ismerünk olyan gyakorlatilag keresztülvihető eljárásmódot, amely a tanítás valamelyik időpontján felvilágosítást adna arra nézve, hogy a tanulók átlaga mennyi idegen szót tud és azokat milyen mértékben sajátította el.

A tanítás közben itt-ott alkalmazott eljárásmódok a dolog természeténél fogva a tanult szókincsnek csak egy bizonyos kisebb részére adnak felvilágosítást. A szó-próbák csakis ott kecsegtetnek némi eredménnyel, ahol a vizsgálódást kisebb terjedelmű szóanyagra korlátozzuk: tehát főleg a nyelvtanítás kezdőfokán, vagy pedig olyankor, amikor valamilyen rövidebb időre terjedő tanítási szakasz elsajátított szókincsét vizsgáljuk meg.

Teljesen tanácstalanok vagyunk azonban akkor, amikor hosszabb tanítási idő ilyen vonatkozású eredményét szeretnők megállapítani. Nem ismerünk ugyanis olyan eljárásmódot, amely pl. arról világosítana fel, milyen terjedelmű és milyen fokban megrögzített szókinccsel rendelkezik a középiskolai tanulók átlaga tanulmányai befejeztével.

Ilyen természetű vizsgálatoknak egyelőre minden feltétele hiányzik. Nem tudjuk és nem tudhatjuk, hogy az idegen nyelv szóanyagának melyik részét; milyen szavakat, hány szót terjesszünk a vizsgálandók elé. De ha valamilyen módon sikerülne is a tanult nyelv szókincsének azt a részét kiválogatnunk, amely a nyelvtanulás folyama alatt ismételten előfordult, akkor avval a másik nehézséggel állanánk szemben, hogyan, mi módon kíséreljük meg eme bizonyosan nagyszámú szómennyiség ismeretének megvizsgálását.

Hogy mindezek ellenére mégis vállalkoztam ennek az alábbiakban közölt, eleve is kétséges eredményűnek tartott próbának megtételére, annak az az oka, hogy valamilyen tájékozódást kerestem a középiskolában elsajátított szókincs területén. Arra voltam ugyanis kíváncsi, hogy az érettségi vizsgálatot tett tanulók miképpen reagálnak olyan feladatra, amely egyszerűbb idegen nyelvi — a mi esetünkben német — szavak ismeretét követeli meg tőlük.

E végből 80 szót választottam ki *Bakonyi*[1] szójegyzékének első, a leghasználatosabb 1470 szót magában foglaló csoportjából. E szavakat, főneveket, igéket és mellékneveket, egy félíven gépírással — tehát jól olvashatóan — a középiskolát végzettek elé tettem, azzal a kéréssel, menjenek végig a szavakon, olvassák el azokat és írják oda mindegyik mellé annak jelentését. Utasításom ezen kívül még csak annyi volt, ne tűnődjenek egy-egy szó jelentésén sokáig: amelyik szó jelentését nem ismerik, annak megfelelő helyét hagyják üresen.

Felerészben német szavak magyar, felerészben magyar szavak német jelentését kellett megállapítani.

A feladott szavak a következők voltak:

a) der Abend, der Bach, der Durst, das Feuer, das Gras, die Hoffnung, die Höhe, der Kasten, die Kraft, das Land, der Lärm, die Luft, die Ordnung, das Schaf, das Schwert, der Teil, das Weib, der Wind, das Wetter, der Wolf.

Brennen, erzählen, fliegen, graben, holen, hören, kochen, ruhen, spielen, springen, turnen, wissen.

Frei, klug, langsam, leicht, sauer, schnell, schwer, teuer.

b) az éhség, a fal, a felhő, a gondolat, a gyümölcs, a hal, a hegy, a hatona, a kő, az öröm, a part, a szárny, a szín, a tavasz, a tej, a tenger, a természet, a vaj, a vihar, a völgy.

Élni, fizetni, hinni, hozni, imádkozni, kezdeni, lakni, maradni, örülni, parancsolni, segíteni, vezetni

Boldog, gyenge, hű, hideg, igaz, öreg, piszkos, széles.

Az elmult év júniusában és októberében összesen 220 különböző vidéki és fővárosi középiskolát, kisebb számban tanítóképzőintézetet végzett fiút és leányt sikerült feleletre bírnom.

2. A vizsgálat eredményei a következők:

Olyan ifjú, aki minden szót ismert volna, egyetlenegy sem akadt; a nyolcvan közül:

70-nél több	szót	ismer	a megvizsgáltak	17·3 %-a
61—70	„	„	„	25·- %-a
51—60	„	„	„	25·9 %-a
41—50	„	„	„	13·6 %-a
31—40	„	„	„	9·1 %-a
21—30	„	„	„	5·5 %-a
11—20	„	„	„	3·2 %-a
5—10	„	„	„	0·4 %-a

Olyan volt tanuló sincsen, aki egyetlenegy szót sem ismer; az utolsó csoportban (0·4 %) 1 olyan van, aki csak 5 szót ismert fel.

A fentebbi adatokból kiderül, hogy a megvizsgáltak 81·8 %-a a szavaknak több mint 50 %-át írta be helyesen, 3·6 % azonban 25%-nál kevesebbet.

A következő szójegyzékben a szavak az ismertség sorrendjében következnek egymásután. A szó után irott szám, azoknak száma, akik a szót nem ismerik. Utána következnek a szótévesztések, annak jelzésével, hányan értelmezték hibásan a szót:

a) hören 3, —
spielen 3, remélni.

1 Hugo Bakonyi, Die gebräuchlichsten Wörter der deutschen Sprache. München, 1933.

Abend 6, imádság, vacsora, köd.
Luft 7, kedv, kedély.
schnell 8, könnyű, nehéz.
Teil 15, darab, egész, alak, oldal, hely, tétel, idő.
springen 15, futni 4, forogni.
Kraft 16, munka.
Land 18, terület, táj 2, síkság, birodalom, tartomány, haza, térkép
fliegen 19, menekülni 2, folyni, vonulni, szoktatni, csüggni.
Höhe 21, domb, közelség, mélység 2.
erzählen 24, magyarázni 2, számolni 7, elszámolni, megszámolni, fizetni 2.
frei 25, víg, vidám, szelíd, messze, elég, széles, szabadság.
kochen 32, sütni 2, tüzelni, keverni.
wissen 33, akarni, képes lenni, ismerni, inni, élni.
langsam 37, hosszú 5, hosszan 3, hosszúkás, folyamatos, messzi, sokáig, figyelmes, szorgalmas, csendes.
Feuer 39, égés, láng, ünnep, öröm 2.
Wolf 42, róka, kutya, áramlás, felhő.
Weib 43, parasztasszony, fehérnemű, világ 2, seb, bor.
schwer 46, gyenge, fekete, erős 7.
klug 51, buta, vidám, hercig, kerek, tiszta.
leicht 54, világos, fényes, halk, halkan, csendben, rossz, jobb.
Ordnung 57, rendelet 3, parancs 3, rendszer 4, szabály 2, helység, hely.
Hoffnung 63, szerencse, szívesség, öröm, igazság, nagyság, kereskedés, udvariasság 3, udvar 3, lakás 4.
Wind 64, vihar, tél 14, sötétség, sarok, testvér.
ruhen 64, csendben lenni 9, csendben maradni, csendesedni, csendesíteni, csendesen 2, csendes, csendben, csend, hallgatni 7, figyelni 3, kiáltani, szólni, nyugtatni, rohanni, viselni.
turnen 74, forogni 3, forditani, köröz, csoportosít, sétálni, járkálni.
Lärm 78, könny 3, bárány 2, hosszúság, sereg.
brennen 78, (meg)gyújtani 2, törni 9, rohanni, nevezni, hinni, remegni.
Bach 88, folyó 3, tó 8, has 4, gyomor 2, pad, fa, korszak.
Gras 91, pohár 8, üveg 4, jég, sír, árok, ősz ember, köszönet, bátorság, kövérség, gög.
holen 93, vinni 3, elvenni, emelni 20, emelkedni, tartani 4, magosítani, ismételni 2, nyujtani, segíteni, égni, szerezni, lopni, ölteni, üríteni.
Kasten 101, doboz 4, láda 7, ládika 2, fiók 4, kert, kastély 3, rendszer, rendek, osztályok.
graben 101, árkolni, temetni 34, elföldel, meghalni, sírni, nőni.
Wetter 117, vihar 35, zivatar 23, zivatar előtti idő, villám, tél, kabát.
teuer 117, hű 20, hűséges 2, hűségesebb, szomorú 4, tüzes, gazdag, üres, komoly, álom.
sauer 122, keserű 26, sós 11, édes 13, tiszta, zilált, nézni, néző, néz.
Schwert 126, vértezet, fegyverzet, paizs 2, páncél, lándzsa, vért 3, nehézség 12, a nehéz, érték 6, erő 2, súly 4, testvér.
Durst 164, keresztül, kereszt, világosság, sötétség 3, mell 3, kebel, tű, keménység, illat, szag, erő, harag, éhség.
Schaf 175, bárány 13, ökör, tehén, nyáj 3, gyapjú, teremtmény 2, teremtés 8, alkotás, tett, mű, munka 2, üzlet, szerzés, kincs, készség, alvás 3, álom, remény, sereg, főnök.

b) élni 15, wissen.
hozni 30, tragen 6, brennen.
lakni 61.
tenger 32, Seele, Mare.
katona 34, Militär 3, Offizier.
hegy 35, Mond, Burg, Spitz.
tavasz 38, Herbst, Sommer, Spring, Früh, Wehr.
öreg 39, arm.
hideg 41, kühl 6, kalm 2, froid, warm.
fal 46, Mur 6, Wall, Bauer, Hand, Mahl

hinni 55, hoffen 2, hoffnen, trauen, denken, wissen, weiszen 2 heissen.
örülni 55, jubeln, froen, frommen, beglücken, sich lieben, freulich, frochlich, frühlich.
hű 55, teuer 3, tauer, treuer, traunig, frei.
tej 56, Mild, Milte, Mehle, Tee.
segíteni 57, holen, eilen, retten, freulich.
maradni 58, rennen, neben.
természet 60, Natürlich, Landschaft, Gesellschaft.
széles 62, weit 3, lang(e) 3, langsam.
imádkozni 73, gebeten 3, selen, loben, glauben, boten, geben, gaben.
vezetni 76, leufen, begleiten, ziehen, zogen, kehren, erinnern, drucken.
hal 77, Fischer 3, Schiff 2, Schiffer, Fichte, hören.
gyümölcs 78, Apfel, Fruit 3, Früit, Frust, Fruktus.
part 82, Reede, Mar, Rand 2, Opfer, Sand.
kezdeni 82, fangen 4, fingen 3, empfangen 3, entspringen, begeben, bekommen.
fizetni 85, zählen, zehlen, erzahlen, kosten 5, geloben.
kő 88, Fels, Steig 3, Steil, Schein, Stern 2.
szín 92, Faber 5, Falbe, Faser, Feber, Kolore, Kouleur.
vaj 92, Fetter, Butt, Brot 3.
völgy 98, Tiefebene, Taler, Teil, Stal, Tief, Walle 12.
öröm 103, Freu 4, Freue 20, Freuen 2, Freunde 3, Freund, Freie, Frei, Feue 2, Feuer 2, Frohe, Froch, Frommen, Lust 2, Glück 3, Treue.
piszkos 105, unrecht.
gyenge 108, mild, sanft 2, fable, weit, schwang.
boldog, 110, glück 3, freudig, freudlich, freu 4, fröh, lustig, gläubig, heilig.
éhség 116, Hungrig 7, Durst, Hund, Fame, Fama 3, Fein, Affamé.
felhő 120, Nebel 5, Volk 2, Nube(l) 2, Himmel, Glocke, Nelken.
vihar 125, Strom, Stom, Wetter 21, Donner, Donnerwetter 3, wenn man blitzt, Wind 5, Winter, Wink.
igaz 144, recht 13, echt 2, wirklich 2, wehr 2, wohl 2, ehe, ewig, treu.
gondolat 147, Denken, Denk, Danken, Danke 3. Dänke, Denke, Dank 4, Gedenk(e) 6, Gedenknis, Dach, Dache, Dacht, Dachte, Gedacht 4, Gedächtnis 4, Gedicht, Gemeinsam, Sinn 13, Sinne, Sorge, Meinung, Glaube, Erinnerung, Satz, Gewehr,
parancsolni 152, bieten 3, ordnen, bemächtigen, empfehlen 2, entfehlen, fahlen, beten, juben.
szárny 184, Fliegel 6, Flieger 3, Fliege 13, Fliegen, Flieg, Pflieger, Flege, Flug 2, Geflügel, Folg, Folke, Flog, Winge.

Tettamanti Béla.

Megváltozott a gentleman fogalma?

A gentleman fogalmi meghatározásának nehézsége, sőt — mondhatnánk — lehetetlensége főkép abból áll elő, hogy sokan használják ezt a nevet egyrészt saját egyéni eszményük, másrészt pedig koruk ideáljuk megjelölésére. A gentlemannak — különösen az angolban számos meghatározásával találkozhatunk, de ezek jobbára elfogadhatatlanok, mert olyan tulajdonságokat, jegyeket tulajdonítanak a gentlemannek, melyek bizonyos, általánosan gentlemannek tekintett emberben egyáltalán nem voltak meg.

Jellemző ilyen szempontból Thomas Browne meghatározása, aki a *Christian Morals* (1716.) című írásában olyan erényeket tulajdonít gentlemannek, melyek őt magát leginkább lelkesítették: a méltányosság, szilárdság, hűség, nagylelkűség, hősiesség. A híres Newman kardinális az *Idea of University* című művében más vonásokat ruház a gentlemanre.

Szerinte a gentleman uralkodó vonása az, hogy nem okoz senkinek kellemetlenséget; sőt finom érzékkel arra törekszik, hogy a körülötte élők számára az életet könnyűvé tegye. „A gentleman — írja továbbá a bíboros — távoltartja magától azokat az okokat, melyek haragra indíthatnák. Rendszerint nem fényes beszélő, de azért nem is unalmas. Kevés figyelmet szentel a kegynek; viselkedése nyomán ő látszik azok lekötelezettjének, akiket ő kötelezett le. Magáról soha, csupán kényszerűségből beszél; egyszerű replikázással soha sem védekezik. Süket a megszólások, a szóbeszédek iránt, megbocsátó és mindent optimistaként magyaráz. Vitáiban nem alávaló, nem használ méltánytalan, személyt sértő szavakat; nem céloz olyasmire, amit nyiltan ne lehetne előadni. Jól ismeri azt a régi, bölcs tanácsot: úgy viselkedj ellenségeddel szemben, mintha az egy napon majd jó barátoddá válna!"

A gentleman lehet keresztény, de nem okvetlenül szükséges, hogy vallása legyen. A kereszténység ellensége, egy pogány vagy istentagadó is lehet e kor véleménye szerint gentleman. Mások ellenben a vallást és a gentleman minőséget azonosítják. Igy Clément Elli (1661.) szerint a keresztény és a gentleman két különböző szó egy ugyanazon fogalom kifejezésére. „Az igazi gentleman . . . az Isten szolgája, önmagának és a világnak ura. Az erény a foglalkozása, a tanulmány a szórakozása, a megelégedés a pihenése, a boldogság a jutalma. Isten az atyja, az Egyház az anyja, a szentek a testvérei és mindazok, akik segítségére szorulnak, a barátai."

Már ezekből a példákból is kitűnik, hogy a gentleman fogalma idők és korok szerint változik. III. és IV. György uralkodása idejében lehetett valaki teljesen tudatlan, minőségben vallás és jó erkölcs nélkül is gentleman. Ami még jobb, egyesek szerint ebben a korban az igazi gentleman minőség a korlátnélküli, kicsapongó életben nyilvánul meg. *„Hard drinking is the indispensable accomphishment of a fine gentleman"* — állapítja meg emlékezéseiben George E. W. Russell. A gall herceg, aki a királyság első gentlemanje volt akkoriban, jó tréfának találja Newmarhet-ben történt látogatásakor az orleansi herceg természetes testvérének a vízbedobását. Szenvedélyesen szereti a kártyát és a kockajátékot is.

Később a gentleman fogalmának meghatározásában ismét visszatér a vallásos és erkölcsi jelleg. Ruskin költő és esztéta a fogalom meghatározásába ismét belevitte a vallásos vonást s ezenfelül még gazdasági, szociális értelmezést is adott neki. A gentlemannek vagyonnal kell bírnia, de ne legyen azért csupán haszonélvező. „A gentlemannek — írja — meg kell tanulnia, hogy neki sem nem hivatása, sem nem kiváltsága mások munkájából élni. Meg kell tanulnia, hogy még a legkeményebb munka sem jelent degradációt, míg az tisztességes, de igenis megbecstelenítő a gőg, a pazarlás, a lustaság, a politikai és erkölcsi romlottság, Egy gentleman számára tehát egyáltalán nem megbecstelenítő, ha — mondjuk — mint kifutófiú keresi meg kenyerét, de igenis az, ha csaló és szélhámos."

A gentleman fogalma — mint látjuk — magán viseli az egyes korok vallásos, erkölcsi, filozófiai, szociális eszméinek, felfogásának nyo-

mait. A renaissance a tudomány szeretetét teszi uralkodó vonássá a gentleman fogalmában. A puritanizmus a hangsúlyt az erényre és a szigorúságra veti. Az erkölcsi szakadás idején a gentleman fogalmához csupán a születésből származó nemesség, a vagyon és legföljebb a bátorság tartozik.

Tehát valóban lehetetlennek látszik a gentleman fogalmának egy minden korban általánosan meglévő és elfogadott meghatározását megtalálni. Változó fogalom ez, amelyre az egyes korok fiai ráakasztották a nekik tetsző és akkor divatos áramlatok jegyeit, viszont letörölték róla a nekik nem tetszőket, a nem korszerűeket.

Az angol ember általában azt nevezi gentlemannek, aki *eszmény* szerint tartozik élni. Ennek jegyei nagyon változékonyak; az ideált, melynek jegyeit véglegesen meghatározni nem lehet, az angol ember valamiképen ösztönként hordozza magában.

Jóllehet a gentleman eszmény-fogalomnak bizonyos elemei egyének, korok és erkölcsök szerint változásnak vannak is alávetve, mégis — úgy látszik — maga az eszmény állandóan megőriz bizonyos sajátos azonosságot, ami az elnevezés állandóságát, a gentleman-t megmagyarázza, valami sajátosan angol vonást, amely nem változik benne.

Ez a vonás pedig, amely nemzeti vonás is egyúttal az angol nép életében, nem más, mint a tartózkodás; ez a jellemvonás az, amelyet az európai közvélemény nagyon helyesen a brit jellem sajátos vonásának érez. A gentleman magatartása *(the good manvers of a gentleman)* mindenek előtt a tartózkodás és az önuralom (*self-control*) adományán alapszik. Ebből származik az a vélemény, hogy igazi gentleman csak született angol lehet és hogy Anglián kívül csak utánzás, másolás útján lehet valaki gentleman. E szerint tehát minden született angol gentleman abban a mértékben, amennyiben tartózkodik önmagának előtérbe-helyezésétől nem csupán szavai, hanem az azoknak kölcsönzött tónus által is. Érdekes megfigyelni ebből a szempontból az angol rádió-bemondót; ez állandóan megőrzi a közömbös hangnemet, legyen még oly fontos is az a hír, melyet bejelent, míg ezzel szemben más nemzetek bemondói rendszerint saját érzelmeiket is beleviszik a bejelentendő hírrel kapcsolatban szavaikba.

A gentleman-ideálban van valami külső vonás, ez azonban rászületés vagy legalább is belső képzettség nélkül nem valósulhat meg. Az érzéketlent, a közömböset nem tudja valaki játszani tökéletesen megfelelő gyakorlat, nevelés nélkül. amit viszont csak a megfelelő környezet adhat meg. Éppen ezért az a ragyogó kép, melyet Newman kardinalis fest a gentlemanról, nem lehet hűséges, mert az erkölcsi vonások mellett hiányzik a képből az a sajátos nemzeti vonás, központi tulajdonság; a tartózkodás, amely a *self-control*-t, a gentleman leglényegesebb jellemvonását biztosítja.

A gentleman fogalmának meghatározása akármennyire változékony is, nem tűrhet szembetűnő, lényegbe vágó változásokat, ha központi, alapvető lényeges jegyével összhangban akar maradni. Volt idő, amikor a gentleman fogalmát alkotó jegyek közt a kor divatja szerint a vallás csak mint egy szükséges sallang szerepelt s ezzel szemben a

gentleman csak valami távoli, külsőleges tisztelettel tartozik csupán. Az elismert gentleman, Melbourne lord méltatlankodik a miatt, hogy a kereszténység az ő személyes erkölcsi életét is irányítani akarja. „Hova menjünk — kiált fel egy szentbeszédről kijövet ezen az elemi követelményen megbotránkozó lord — ha az emberek megengedik, hogy a vallás a magánélet birodalmába is behatoljon." Ha meglepőnek látszik, hogy egy elismert gentleman így viselkedjék a vallással szemben, még érdekesebb — sajnos — a helyzet ma. Ma lehet valaki gentleman és ugyanakkor szabad gondolkodó, hitetlen, ami csak akar. De ugyanakkor Angliának egyetlen társadalmi osztálya sem tagadja meg a gentleman és pedig igazi gentleman minőséget egy Halifax lordtól, az egyházak uniójának eme kiváló, lelkes apostolától, akinek buzgalma csak egy fél-évszázaddal korábban is egyszerűen lehetetlenségnek tűnt volna fel.

A gentleman fogalma megváltozott; az is tagadhatatlan, hogy korunk szelleme a gentleman fennálló fogalmának nem mindenben kedvez; ez az oka, hogy a gentleman eszmény viszonyítva a korábbi időkhöz, veszített népszerűségéből. A gentleman fogalmának tehát a mai idők követelményeinek megfelelően még bizonyos szempontból meg kell változnia. Ha veszített is népszerűségéből, eltűnni azért nem fog; életerejét megtalálja azokban a gyökerekben, melyeket oly mélyen bocsátott a nemzeti temperamentumba. Ennek az életerőnek a szempontjából azonban szükséges, hogy a gentleman fogalma, amely az angol nép nemzeti nagyságával egyenes arányban süllyed vagy emelkedik, magára öltse azokat a korszerű vonásokat, melyek ma uralkodnak s amelyek hatásához is szükségesek.

Miként a szellemi kultúra demokratizálódása ma már egy nagy korszükséglet, épen úgy a gentleman fogalma sem élhet tovább a nélkül, hogy ne „demokratizálódjék". Ez azonban egyáltalán nem jelenti a vulgarissá: köznapivá válását. A gentleman fogalmából el kell tűnnie mindannak, ami csupán a divathoz, a snobizmushoz, egyszóval az elmult évtizedek világához tartozott. A gentleman fogalmának le kell vetnie magáról mindazt, ami osztályhiúság, osztályhóbort volt és ha biztosítani akarja magának korunkban is a népszerűséget, akkor ezeknek a levetett vonásoknak a helyén emberibb és nemesebb forrásokból kell táplálkoznia.

Terestyéni M. Ferenc.

A leventeképzés és az iskola.

Iskoláink életében jelentős újítás történt az 1939/40. tanév elején. Az 1939 : II. t. c. alapján a diákság is bekapcsolódott a leventeképzésbe. A honvédelmi miniszter erre vonatkozó rendelete megállapítja, hogy a leventeképzés a kiképzésre és a leventekötelezettséggel kapcsolatos egyesületi életre tagozódik. A foglalkozásokat hétköznapokon délelőtt vagy délután kell tartani, legfeljebb heti 4 órában. Három korcsoportban történik az oktatás, mindhárom csoportban a tanintézet környékén lakó iskolánkívüli ifjúsággal együttesen. A leventeképzés főcélja: *erkölcsös, ha-*

zafias, vallásos, támadó szellemű, bátor, elszánt, harcrakész magyar katonát nevelni.

Bár a folyó tanév folyamán már más formában történik a diákság leventeképzése, mégsem tartjuk érdektelennek annak a megállapítását, hogy egy év tapasztalatai alapján milyen álláspontra helyezkedtek az iskolák ezzel az új rendelkezéssel szemben, hiszen éppen az egyes iskolák állásfoglalása miatt módosították az eredeti rendelkezéseket. A gimnáziumok 1939/40. tanévi értesítőiben található anyag alapján igyekszünk összefoglalni e véleményeket.

Magát a gondolatot, a tanulóifjúságnak a leventeképzésbe való bekapcsolását, helyesnek és célszerűnek tartotta valamennyi iskola. Talán csak egy van azon a véleményen, hogy elvi szempontból is erős újítás ez az iskolák életében, mert *„megbontotta az iskoláknak mindeddig zárt világát.* Mostantól fogva egy, az iskolán kívül álló tekintélynek és hatalomnak is van több-kevesebb beleszólása az iskolák életébe." Ez az intézmény nemcsak a tanulókkal rendelkezik, hanem kívánságait az iskola belső rendjének a megállapításakor is figyelembe kell venni. (Pestszenterzsébeti áll gimn.)

Azon az elvi megállapításon túlmenően azonban, hogy az elgondolás nemzetnevelési szempontból helyes, alig egy-két iskolát találunk, amelyik minden feltétel nélkül vallaná ezt a felfogást. Nagyrészt elismerik ugyan az előnyeit is, mégis sokkal több az ellenvélemény.

Ha e kifogásokat csoportosítani akarjuk, akkor talán a következő három kérdés körül foglalhatjuk össze azokat: 1. *a megfelelő oktatók hiánya;* 2. *az iskolánkívüli ifjúsággal való keveredés;* 3. *a tanulók túlterhelése.*

Bár a honvédelmi miniszter rendelete előírta, hogy a leventeoktatók közé az egyes intézetek testnevelési tanárait és tartalékos tiszti (tisztjelölti) rendfokozatot viselő, leventeoktatói tanfolyamot végzett tanárait is be kell vonni, mégis volt iskola, ahol egyedül a testnevelési tanár vett részt a képzésben. Ilyen helyen természetesen nagyon különböző végzettségű és állású oktatók végezték a munkát. Már maga „ez a megoldás nem volt szerencsés, mert így *az ifjúságnak a nevelése két irányban külön folyt.* Ez a gyermek lelkében hasadást idéz elő s még akkor is káros hatású, ha mindegyik oktató kifogástalan." (Budapesti áll. Zrínyi gimn.) De nem is volt mindegyik nem pedagógus oktató kifogástalan, amint azt egyik-másik iskola panaszolja. A gyönki ref. gimn. értesítője szerint ezen oktatók közül „sokan úgy gondolkoznak, hogy a katonás keménységnek karöltve kell járni a durva beszédmóddal." Ugyancsak az oktatók modorát kifogásolja a nagykanizsai kegyesrendi gimn. is: a középiskolás ifjúság lelkét egyáltalán nem ismerő kiképzők pedagógiai szempontból annyira kedvezőtlen befolyást gyakorolnak, hogy *„a tanulók lelkülete állandóan veszít finomságából."* Általános kívánság, hogy az oktatók necsak katonailag, hanem pedagógiailag is legyenek képzettek, mert a leventeoktatás célját csakis az iskola és az oktatói kar egyöntetű munkájával lehet elérni, míg így az oktatók magatartása az iskola által felépített eredményeket is kétessé teszi.

Hasonló okból kifogásolják az iskolák a más leventékkel való ke-

veredést is. A kétféle ifjúság lelki beállítottsága, gondolkozásmódja, szellemi képzettsége annyira különböző, hogy „ez a körülmény igen kétes értékűvé tette ennek a fontos nemzetnevelő munkának eredményét." (Bajai cisztercita gimn.) Ugyanilyen a nagykanizsai kegyesrendi gimn. észrevétele is: *„A rendelkezés involválta szociális kiegyenlítés gondolata az eddigi tapasztalat szerint nem válik be a gyakorlatban."* Maguk a tanulók állapították meg a leventeoktatásról beszámoló dolgozataikban, hogy a keveredésben nem mindig a jók, a szellemileg és erkölcsileg magasabbrendűek jutnak vezetőszerephez és hogy az oktatók sem igen tudják a különböző képzettségű és képességű ifjakat egyöntetűen iskolázni. (Békéscsabai ev. gimn.) Ebből azután súrlódások is származhatnak, amint azt a gyönki ref gimnáziumban tapasztalták: „A kiképzés elméleti részénél fiaink sokat unatkoztak és a tanulóleventék szellemi fölényét a többiek nem nézték jó szemmel." De ugyanez előfordul a gyakorlati képzésnél is, mert a testnevelési órákon már végzett gyakorlatok is szerepelnek az oktatás anyagában s természetesen a tanulóifjúság ezeket unalmasan, esetleg fölényesen végzi, ami nem tetszik a többieknek. Egy iskola (nagykanizsai kegyesr. gimn.) azt is panaszolja, hogy a keveredés sok fegyelmezetlenség okozója is, mert az iskolánkívüli leventék nem emelkednek fel a középiskolások színvonalára. Rossz hatásukra a tanulók bizonyos felszabadulást éreznek az idegen környezetben s ez a hatás egyiknél-másiknál maradandóvá válik.

Legáltalánosabb panaszként az ifjúság túlterhelését hangoztatják az értesítők, azt a kérdést tehát, amely egyébként is állandóan napirenden van. Úgy látják az iskolák, hogy *a már eddig is meglévő túlterhelés még csak fokozódott* a leventeképzés bevezetésével, mert egyidőben nem lehetett csökkenteni az ifjúság elfoglaltságát semmilyen irányban sem. Az iskolák legnagyobb részében délután tartották a leventeórákat. Az egész délutánt betöltő foglalkozás nemcsak időben, hanem fizikailag is annyira igénybe veszi a diákokat, hogy a fáradságtól a következő napi órákra nem tudnak elkészülni. Ez nyomot hagy a tanulmányi előmenetelen és az egész iskolai munkán, mely a foglalkozást követő napon nem lehet teljes értékű. Különösen a gyengébb tehetségű és a bejáró tanulók érzik meg a délutáni foglalkozások rossz hatását (miskolci ref. gimn.). Egy-két iskola azt is megállapítja, hogy a leventeképzés miatt a mult tanévben lényegesen csökkent a rendkívüli tárgyakat tanulók száma. A túlterhelést a gyakorlati foglalkozások nagy óraszáma mellett a leventeegyesületben való sokféle szereplés is fokozza.

Mint mondottuk, a leventeoktatás előnyeit is elismerik az értesítők. Ezek a megállapítások főleg két kérdés körül csoportosulnak *1. az ifjúság fegyelmezettségének és katonás magatartásának megszilárdulása; 2. a nemzeti szellem erősödése.*

Az első pont a leventeképzés célkitűzéséből következik. Bármenynyire is megkívánjuk a fegyelmet az egyes órákon és bármily eredményesek is legyenek a testnevelési órák, a leventeképzés — mint katonai előképzés — mégis csak fejleszti, erősíti és állandósítja az ifjúság fegyelmezett magatartását. Mégpedig az egyéni, belső fegyelem mellett a tömegfegyelmet is megszilárdítja — s ezt nagyobb értéknek könyvel-

hetjük el. Az egyes tanulók megjelenésének, fellépésének fegyelmezettebbé, öntudatosabbá válása mellett az osztályok vagy intézetek együttes kivonulása, tömegmunkája is külső és belső rendtől és fegyelemtől áthatottabbá lett. Hogy ennek milyen nagy jelentősége van, azt eléggé hangsúlyozza a budapestvidéki tanker. főigazgatóság azon rendelete, mellyel az ifjúság katonás, fegyelmezett magatartására vonatkozó intézkedéseket egységesítette: „Rá kell nevelnünk ifjúságunkat annak felismerésére, hogy a közösséghez tartozás tudata és átélése az egyes ember erőit akadályokat nem ismerő hatalommá növeli, mely az egyén érdekeit is szolgáló magasztos feladatok megoldására képes. Ennek feltétele azonban a közös, fáradhatatlan és sokszor áldozatokkal járó munka, amire csak *az önmagával és a közösséggel szemben szigorú fegyelmet gyakorló*, határozott fellépésű egyén képes." (Újpesti áll. gimn.)

Hasonló meggondolás alapján helyeslik az iskolák a leventemunkának a katonai ismeretek elsajátítása, az ősi magyar katonai erények táplálása és *a katonai szellem fejlesztése* terén elért eredményeit is. A most folyó háború bebizonyította, hogy a céltudatos katonai nevelés „nagy teljesítmények erőforrása, a hazaszeretet, hűség és önfeláldozás erényeinek tudatos nevelése és fejlesztése az ifjú lélekben a hősi tettek és nagy megnyilatkozások kiinduló állomása . . . A kellő módon nevelt és fegyelemhez szoktatott ifjúság szinte megtörhetetlen erő s a szó teljes értelmében a jövő záloga." (Székesfehérvári cisztercita gimn.)

Ezzel tulajdonképen rámutattunk már a leventeoktatásnak a nemzeti öntudat ápolása terén kifejtett hatására is. Amíg az iskola elsősorban a szellemi nemzetvédelem fegyvereivel vértezi fel a tanulókat, addig a leventeképzésben inkább a gyakorlati honvédelmen van a hangsúly. Ezen keresztül azonban a lélekre is igyekszik hatni, hogy nemcsak fizikailag legyenek erősek, hanem lélekben is. Necsak parancsszóra teljesítsék a hazával szembeni kötelességüket, hanem *„lelkük lelkes odaadásával is kifejezést adjanak annak a jövő szolgálatérzésnek*, mellyel ma minden jó magyar ember gondol Hazájának tartozó kötelességére". (Budapesti cisztercita gimn.) Öntudatosan vállalják a hazával szembeni kötelességeiket, a velük járó felelősséget és áldozatot s vállaljanak a haza minden egyes tagjával sorsközösséget (ebben van a keveredés jelentősége!) jó és balsorsban egyaránt.

Különösen jó szolgálatot tesz a leventeképzés a nemzeti szellem ápolása terén a felszabadult országrészeken. „Mintha húsz év minden mulasztását akarnák pótolni, oly lelkesedéssel járnak ezek a magyar fiúk a foglalkozásra" — írja a komáromi bencés gimn. értesítője — és már most kitűnik, hogy egykor „méltó viselői lesznek a tiszti egyenruhának és harcos katonái a magyar ügynek."

Röviden a fentiekben foglalhatjuk össze a leventeképzés első évének tapasztalatait. Olvastunk olyan kritikát, amely alig-alig talált dicsérő szavakat az elvi célkitűzés helyességének elismerésén kívül, láttunk viszont olyat is, amelyik nemcsak célkitűzéseiben, hanem a gyakorlati megvalósítás terén is megfelelőnek és veszélytelennek tartja a rendelkezést, azt állítva, hogy „sem az iskola, sem a szülők, sem az ifjúság vem vallotta kárát e nemzeti munkának." (Gödöllői premontrei gimn.)

Az óvatosabbak pedig egyelőre tartózkodnak a véleménynyilvánítástól, arra az álláspontra helyezkedve, hogy a minden kezdettel együttjáró nehézségek és esetleg egyes személyekben rejlő okok miatt nem szabad azonnal pálcát törnünk az egész mozgalom felett, még akkor sem, ha a megindulásnál aggályaink merültek is fel a rendelkezés egyik-másik pontjával szemben. (Szegedi kegyesrendi gimn.)

Ha ezekután arra keresünk feleletet, hogy az egyes iskolák véleménye miért ilyen eltérő, akkor ezt csakis a kezdettel járó nehézségekben és bizonytalanságban találhatjuk meg. Kezdetben — írja a budapesti cisztercita gimn. értesítője — „a magyar középiskola a törvény végrehajtását illetőleg egy ideig magára volt hagyatva és tanácstalanul állott." A cél helyességét mindenki látta, de az is nyilvánvaló volt, „hogy *az eszközök és a kivitel minden részlete nem ment át a pedagógiai tervszerűség és átgondolás kívánatos folyamatán.* Az így beállott bizonytalanság és tájékozatlanság volt oka annak, hogy a leventeoktatás ügye csak elég későn, hónapok elteltével jutott átlagos megoldáshoz. Valami kibékítetlen nyugtalanság azonban mindvégig ott lebegett e kérdés fölött. Országos volt a pedagógiai közérzés, hogy a kialakult helyzet nem lehet végső formája és módja a törvény gyakorlati életének."

Ennek a tájékozatlanságnak tulajdonítható, hogy nem minden iskolában használták ki a rendelet által nyujtott legjobb lehetőségeket. Ahol ez nem történt meg, ott több volt a panasz, mint azokban az iskolákban, amelyek a törvény korlátai között igyekeztek a minimumra csökkenteni az esetleg felmerülhető nehézségeket. Több helyen pl. oktatói kiképzésben részesítették az erre alkalmas tanárokat (még szerzetestanárok is foglalkoztak a diákleventékkel) s ezáltal elérték azt, hogy alig egy-két idegen oktatója volt az intézetnek, akik így nem zavarhatták meg az ifjúság egyöntetű nevelését. A katonai parancsnokságok hozzájárulásával lehetőleg kevés idegen leventét osztottak be az iskolai alakulatokba, sőt egy helyen egyáltalán nem keverték össze a diákokat más leventékkel. (Győri áll. gimn.) A túlterhelésen pedig azáltal igyekeztek segíteni, hogy főigazgatói engedéllyel délelőtt tartották a leventefoglalkozásokat s az elmaradt órákat más napokra osztották el, 45 perces órákat tartva.

Természetesen valamennyi felmerült problémát mégsem sikerült az iskoláknak megoldaniok, mert ezek legnagyobb része nem is tartozott a hatáskörükbe. A megoldásra váró legfontosabb kérdések a debrecent kegyesrendi gimn. szerint a következők:

1. A leventemunkát meg kell kedveltetni a diáksággal, azt mozgalommá, leventeéletté kell kifejleszteni, az öntevékenységet és az önkéntes buzgóságot is bekapcsolva a munkába.

2. Ennek érdekében revizió alá kell venni a kiképzés anyagát; e revizionál alapelvként kell szem előtt tartani, hogy a legtöbb diáklevente idővel tartalékos tiszt lesz.

3. A kiképzési anyagot megfelelőbben kell elosztani az egyes évfolyamok között, mert unalmassá válik a foglalkozás, ha három éven át ugyanaz az oktatás anyaga. „Teljesítménypróbák" útján a fokozatos előrehaladási rendszert is meg lehetne valósítani.

4. Nem megfelelő a tiszteképzés sem.

5. A merev, percre beosztott és száraz kiképzési elgondolásokba több életszerűséget kell vinni.

6. Módosítandó a diákságnak a leventeegyesületi életben való részvétele is, hiszen az iskolai ifjúsági egyesületek hasonló célt szolgálnak.

7. Csökkenteni kell a túltengő adminisztrációt, ennek érdekében lehetőleg állandósítani kell a katonai parancsnokságot.

8. Olcsó munkaruhák előállításával lehetőséget kell nyujtani a rendes ruhák kímélésére.

Amint látjuk, ezek a problémák és kívánságok nem megoldhatatlanok. Egy részüket már meg is valósították, a legsúlyosabb panaszokra alkalmat nyujtó rendelkezések módosításával együtt. Ma már pedagógus oktatók vezetésével folyik a leventeképzés, csökkentett óraszámban, a délelőtti órarend keretébe illesztve és az iskolák falain belül, idegen leventék nélkül megszervezett külön iskolai alakulatokban. Igy nem lehet és nem is szabad lennie semmiféle akadályának, hogy a leventeképzés a mai történelmi időkben *nemzetnevelésünk szerves részévé váljék.*

Szalkai Zoltán dr.

IRODALOM.

Jankovits Miklós dr.: A fővárosi nevelés mai feladatai. (Budapesti Tanítótestület Könyvei. I. kötet. Budapest, 1940.)

A tanulmány négy egymástól többé-kevésbbé független és mégis szorosan összetartozó részből áll. Az *Alapvetés* neveléstudományi alapfogalmakat vizsgál és elsősorban a nevelés, reális nevelés, magyar nevelés, fővárosi nevelés mibenlétét akarja megvilágítani. Megállapítja, hogy sem sajátos magyar nemzeti, sem sajátos fővárosi nevelésünk „nincs". (17, 20). A *Budapest mint környezet* c. rész Budapest állapotrajz keretét adja, vagyis a fővárosi nevelés mai körülményeit irja le. A természet, család, egészségügy, utca, vallás, társadalom, közélet és közrend, művelődés, (nyelv, tudomány, művészet, technika, közoktatásügy) kategóriáin keresztül vizsgálja Budapest alakító hatását. A gazdag adathalmaz nyomán megértjük, hogy miért üli meg a fővárosi ember lelkét a „titkos életbizonytalanság" és jellemzi bizonyos „motórikus nyugtalanság" szellemi téren is, miért bizalmatlanabb, zárkózottabb és ridegebb, szórakozottabb, fásultabb és felületesebb, mint a vidéki, és miért több itt a magát elhagyottnak érző és elégedetlen ember, mint másutt az országban. Megtudjuk, hogy miért lassúbb a vallásos és hazafias érzés fejlődése, lazább az erkölcsi felfogás és vész ki lassan a munkáért és egymásért érzett felelősség érzése. A fővárosi ember elszakadt a természettől, a földhöz és röghöz tapadást nem érzi, a legtöbbnek otthona, sőt soknak még saját tűzhelye sincsen. A tiszta, bensőséges családi élet egyre ritkul. Nem csoda, ha a gyermek rendetlenné válik, figyelmetlen lesz és gyorsan kifárad. A 3. részben a szerző a budapesti nevelő intézményeknek *az adott helyzetből fakadó nevelési feladatait* ismerteti. Különös súlyt kell helyezni a vallásos- és hazafias nevelésre, a budapesti öntudattal és fegyelmezett gondolkodással párosuló életbátorság kialakítására és az egymás iránti bizalom és felelős-

ségérzés megszilárdítására. A *függeléknek* nevezett 4. rész igazolja, hogy „a nevelői gondolkozás benső kényszerűséggel közeledik a politikai gondolkodáshoz" és még inkább, hogy „a nevelésügy és a politika a szervezés kérdésében egybeolvad" (Imre Sándor: Nemzetnevelés, 1912. 93, 97. l.) A 4. fejezet tehát a tanulmánynak nem függeléke, hanem szerves része. Nélküle a munka nem volna teljes, mert mint Imre Sándor mondja, a nevelői gondolkozásba az eredményes nevelés feltételein való elmélkedés is beletartozik.

A szerző is említi, hogy a nevelés egyike a „környezeti hatásoknak" (7), és maga mondja, hogy „a fővárosi nevelőnek is, ha módjában áll, elsősorban a nevelés körülményeit kell kedvezőkké alakítania" (8). Mi azonban az idézett mondatoknak csak 2. tételét fogadjuk el. A nevelőnek valóban „a budapesti körülményekhez alkalmazkodva kell nevelnie", de Budapestet, mint környezetet *„nem a nevelőnek, hanem a politikusnak* kell" egyre inkább nevelőivé változtatnia" (8). Egészen természetes tehát, hogy „itt-ott elkerülhetetlen volt, hogy a hatóság kötelességeire is" rá ne mutasson, vagyis az első három rész művelődéspolitikai következményeit és politikai feltételeit meg ne világítsa. (Mintául szolgálhatott volna a Nemzetnevelés 2. része, a Jegyzetek a magyar nemzetneveléshez: I. Mai köznevelésünk és a nemzetnevelés, II. A magyar nemzetnevelés szervezésének fő szempontjai, III. A nemzetnevelés feltételei és tennivalók a szervezés előkészítésére). Nyilvánvaló ugyanis, hogy a mainál egyöntetűbb és korszerűbb fővárosi nevelésrendszer, a fővárosi nevelői gondolkozás tudományos elmélyítéséhez szükséges szervezett tudományos munka csak a politika segítségével valósulhat meg.

De kiderül a 2. és a 4. részből az is, hogy a művelődéspolitikának „szociálpolitikai feltételei vannak, és hogy „az eredményes szociálpolitikának a művelődésügy terén is vannak következményei", mert „a szociálpolitika és a művelődéspolitika még fejszével sem választható el egymástól". (Imre Sándor: Szociálpolitika és művelődéspolitika, Budapest, 1939. 5. és 20. l). A korszerű nevelői gondolkodás számára magától értetődő, hogy pl. a „gazdasági és közműveltségi viszonyok ... egybefonódnak" (u. o. 20.). Gondoljunk csak arra, hogy mit jelent az egészséges családi élet, a testi, értelmi és erkölcsi nevelés szempontjából a munkaidő, gyermek- és női munka szabályozása, a helyes építés-, lakás-, ár-, bér- és adópolitika stb. A szerző is utal erre az összefüggésre, mikor megállapítja, hogy a rossz lakásviszonyok hatásának ellensúlyozása céljából, az egészséges életre nevelés szempontjából, a jobb kereseti lehetőségek biztosítása lenne ... a legtermészetesebb segítés" (71).

Ennyi is elég annak igazolására, hogy szerzőnk a logikai nevelésfogalom érvényesülése céljából a politikai, és az életrend alakításán keresztül a funkcionális alakító hatások szabályozását is kívánja, vagyis a nevelői és politikai gondolkodás termékeny egymásrahatását óhajtja. Csak politikai gondolkodássá szélesedett nevelői gondolkodás tűzhet ki eszményeket a „valósulás reményével" és csak a nevelői gondolkodássá mélyült politikai gondolkodás tudja és akarja a környezetet valóban nevelői életrenddé alakítani. Ezért kár, hogy az egész tanulmány immanens alapgondolatát, a politikai és nevelői gondolkodás egységének követelményét — ami a reális-ideális nevelés kialakulásának feltétele — a szerző az elméleti alapvetésben nem fejti ki. Pedig a szerző jól ismeri a magyar nevelői gondolkozás tudományos rendszerét a nemzetnevelést, melynek egyik legnagyobb erőssége éppen a nevelői és politikai (nem pártpolitikai) gondolkodás egysége. Nem egészen érthető, hogy miért nem helyezkedik az elméleti részben is teljes határozottsággal a nemzetnevelés álláspontjára, mikor mindenütt „Imre Sándor munkáinak szaknyelvéhez" (7) tartja magát.

Némi ellentmondást látunk a szaknyelv átvétele és ama megállapítás között, mely szerint „a neveléstudományban még csak az anyaggyüjtés kezdeténél tartunk s a endszerezés ideje nem érkezett el“ (6), mert hiszen *Tettamanti Béla* két rövid tanulmánya *(A nemzetnevelés mint a neveléstudomány magyar rendszere*, Cselekvés Iskolája 1935/36. 1—2. sz., *A „nemzetnevelés“*, Magyarságtudomány, 1936. 3. sz.) is igazolja, hogy a nemzetnevelés az általános és egyetemes neveléstudomány olyan elméleti alapja, melynek segítségével a neveléstudomány tudományelméleti és rendszertani problémái megoldhatók. Ez a felfogás magyarázza, hogy Imre Sándor sem a nemzetnevelés feladatait vizsgálja, hanem a neveléstudomány magyar feladatairól szól. A végső elméleti alap némi bizonytalansága okozza, hogy jóllehet a tanulmány a *Nemzetnevelés* és *A neveléstudomány magyar feladatai* nyomán és szellemében készült, nem veti fel Budapest tágabb környezetének, a nemzet állapotának problémáját sem, holott nyilvánvaló, hogy a területileg és közigazgatásilag egységes Budapest valóságos lelki, azaz érzületi közösséggé alakulásának Budapesttől nem függő, az egyetemes magyar életben gyökerező feltételei is vannak. Csak a nemzetnevelés nevelésszemlélete számára természetes, hogy az egyetemes nevelői gondolkozás az egyes nemzetek egész szellemi életére kiterjedő kutatást kíván meg a végből, hogy az állandó nemzetténevelés szervesen a multhoz kapcsolódó történeti, a jelen konkrét feladataival számoló politikai és a kettőt az abszolut értékrendszer jegyében látó nevelői tudatossággal, reális nemzetismereten, nemzeti neveléstudományon és nevelésszemléleten alapuló nemzeti művelődéspolitikába szervesen beillesztett nemzeti nevelésrendszeren keresztül történhessék. A tanulmány 2., 3. és 4. részének minden sora ezt a nevelésszemléletet igazolja, és az így értett nevelésrendszer kialakításához nyujt becses adatokat.

Hogy a szerző komoly munkát végzett, azt a felhasznált irodalom is igazolja. Magunk részéről örömmel üdvözöljük a tanulmányt, mert a sajátos színezetű budapesti nevelői gondolkozás továbbfejlődését és a budapesti nevelői tudatosság fokozódását reméljük tőle.

Dr. Wieder György.

Dr. Loisch János, Kis német nyelvtan. Rendszeres összefoglalás. Budapest, 1940. A szerző kiadása.

Ebben a valószinűen középiskolai tanulók tájékoztatására szolgáló kis füzetben a szerző 5 nyomtatott oldalra sürítette a német alak- és mondattanról való tudnivalókat. Jórészt ennek a mindenáron rövidségre törekvésnek eredményei a következő nem pontos, nem világos, félreérthető és hibás megállapítások.

1. Ha — mint a szerző mondja — „a gyenge *főnevek* ragja az egyes nominativus kivételével -(e)n“, akkor a nőnemű főnevek nem lehetnek „erősek vagy gyengék“, hiszen ő maga is kénytelenek megállapítani, hogy a nőneműek „az egyesben nem vesznek fel ragot.“ A közölt ragozási mintákból nem derül ki, hogy vajjon van-e vegyesragozásu himnemű, de viszont az sem, hogy nincsen-e esetleg „gyenge“ semlegesnemű főnév.

Megnyugtatóan szerintem a főnevek ragozása csakis a következőképpen foglalható röviden össze: Ha a „gyenge“ főnevet — helyesen — úgy határozzuk meg, ahogyan a szerző, akkor „vegyes“ minden olyan főnév, amelyik az -(e)n végződést a többes ae-ben kapja s onnan tartja meg végig. Ennek következtében:

a) a himnemű fn-nek vagy erősek (tsz.-(“)-, (“)-e, (“)-er; esz. be. -es), vagy

gyengék (esz. tárgye.-től végig -en) ; ezeken kivül van egynehány vegyes (pl. der See -s ; -n, Staat, -es ; -en stb) ;

b) a semleges neműek általában erősragozásuak ; öt vegyesragozású van közöttük (Auge, -es; -en, Ohr, Hemd, Bett, Ende);

c) a nőnemű főnevek altalában vegyesek (l. fent); erősek csak: Mutter -s Tochter ("-), továbbá kb. 30 a tsz-ban "-e-vel (pl. Kraft, Gans stb.)

2. Szükségtelenül és zavart okozóan erősragozású *melléknévről* beszél akkor is, amikor előtte „rag nélkül van" a névelő v. névmás, „pl. ein, mein, kein". A zavart fokozza az, hogy az erős ragozás mintái között — helyesen — csak a névelő nélküli formák vannak ; az általa erősnek mondott formák alakjai (mein gutes Kind) pedig csodálatos módon a gyenge ragozású melléknév példái között kaptak helyet. Éppen nem szünteti meg a zavart az e nehézkesen megfogalmazott pár sor sem amely a „más beosztás szerint" vegyesragozású mellékn evekről szól.

3. Nem tudjuk meg, miért van az egyesszám 3. személyben 3 személyes *névmás* és mi a különbség ez esz. 3. személyű birtokosnévmás két alakja — sein és ihr — között. A „man" magyar jelentése nem : az ember.

Az időbeli segéd*igék* közül a „werden" nem fordítható magyarra „lesz"-szel. A személyragok egyesszámában nem különbözteti meg a mult idejű ragsort (-, st, -) a jelenideitől. Nem mondja meg, hogy miért került a wissen ige a módjelölő segédigék közé s nem utal azok rendhagyóságára (a jelenidő egyesszámának tőhangzója és a mult idejű ragsor). A „mögen" magyar megfelelője nem „szeretne" stb. Az u. n. vegyes ragozású igéket rendhagyó igéknek mondja. Nagyon kevés és semmitmondó az, amit a coniunctivusról mond.

4. Nem világos a *szórendre* vonatkozó következő megállapítása : „Ha az állítmány összetett igealak, akkor a segédige van a második illetve az utolsó helyen"

Mindezek alapján kénytelenek vagyunk egyik szaklapunk elismerő ismertetésével szemben megállapitani, hogy ez a nyelvtani összefoglalás egyáltalában nem alkalmas arra, hogy a középiskolai tanulót a német nyelvtan kérdéseiben tájékoztassa.

tb.

Künkel Fritz : A közösség. A közösséglélektan alapfogalmai. (Die Grundbegriffe der Wir-Psychologie.) Ford.: dr. Vető Lajos. Scholtz Testvérek, 1940. 142. oldal.

A közösséglélektan, mint az egyéb lélektani tudományok kiegészítője, folytatója kíván lenni annak az iránynak, amely az Adler-féle individuálpszichologiából kiválva az alanyiság fogalmának tisztázását tűzte ki feladatául. A közösség zavartalan ösztönös cselekedeteink megindítója, az a „sokfejű alany", amelyet -ság, -ség raggal, vagy a „mivolta" szócskával szoktunk kifejezni.

A közösségi lelkület, az együvé tartozás érzése átéléssel fejlődik ki az emberben. Az egyén kilép önző magatartásából és magát a nagyobb egység felelős részeként éli át, vagy ami ugyanaz, a közösség éled fel az egyén lelki életében. Különbözik ez az állapot a szuggesztió hatásától abban, hogy maradandó értékeket hordoz és belülről jön. Például : a gyermek anyjával a legteljesebb konszonanciában él, ez az ősközösség egyik formája. Az eredeti ősközösség a belülről megindúló bomlás lehetőségét is magában hordozza. Igazibb formái — a fenti ugyanis csak a gyermek szempontjából eredeti ősközösség — : Tacitus leírásában szereplő germán falvak, vagy az indiámpl törzsei. A szerelmi viszony jó példa arra, hogy az ősközösségbe való lemerülés gyógyulást jelenthet.

Amikor a legfenyegetőbb a közösség felbomlásának veszedelme, akkor haladunk többnyire a növekvő közösség felé, így alakul ki pl. a család. A felbomlálás fenyegetését leginkább hangoztató különbségek termékenyen is hathatnak. — A felbomlás az egyén önmagáratalálásával indulhat meg, a gyermek az élet sokrétű feladataiban csak magában bízik. Túllő a célon azzal, hogy önzésbe fordul.

Az elkerülhetetlen felbomlás, a közösségtől való elkülönülés tudatalatti gátlásokon keresztül a közvélemény nagyfokú befolyásához vezet cselekedeteinkben. Az ősközösséghez való konok ragaszkodás viszont még enyhébb formában is az egyéni önzés és önállótlanság jegyeit viseli magán. Semmivel sem természetesebb az ábrándos vágyódás akár az elmult kapcsolatok, akár az olyan jövendő kép felé, amely nem szigorúan az egyén önálló, felelős, közösségért való munkáját tárja elénk a közösségben.

A közösség felbomlása elkerülhetetlen egyrészt a gyermek és korának ellentétei, másrészt az embertípusok különbözősége miatt. A természetes fejlődés a közösségbe való belenövés lenne, de vagy az ősközösséghez való görcsös ragaszkodás áll be, vagy az önmagáratalálás önző formája domborodik ki. A bármily mellékes eszközből öncél lehet, s az első folyamat is egyenes úton vezet az önző magatartásba. A bekövetkező válság minél hevesebb, annál biztosabban hozza meg a gyógyulást.

A környezet és az egyén vitalitásának különbözőségéből adódóan négyféle önző, azaz közösségellenes magatartást tudunk elhatárolni. Az összeomlást mindegyik esetben az élettel, a külvilággal szemben elfoglalt egyoldalú álláspont és annak minden határon túli kifejlesztése idézi elő. A hamupipőke szenvedéseit, a sztár dicsőségszomját, a néró zsarnokságát és a fajankó a külvilág korlátozásaiból a saját gátlásaivá fejlesztett akadályokat kénytelen önállítása szempontjából a végletekig fokozni.

A válságra nézve jellemző, hogy az aktív formák (néró, sztár) is a passzív formákon keresztül omlanak össze. Az összeomlást egy másik típussal való kapcsolat sietteti. A különböző kibúvókba való menekülés az életcélok, életértékek elvesztésén keresztül biológiai természetességgel lendíti az önző egyént újabb produktivitásba, a közösségi ember megszületésébe.

A másik oldalon pedig azt mondhatjuk, hogy minden alkotó tevékenységet válság előz meg. Az alkotó erőt a közösség kölcsönzi, s az alkotás minősége a kölcsön kihasználásának fokától függ. Az ütköző törekvések a megoldásban magosabb szintézist valósítanak meg. Az alkotó cselekvés felelőssége viszont az egyénre, a személyiségre tolódik, ennek minden eszközszerűsége mellett is. Kicsiben vagy nagyban, de valahogyan mindenki teremtő egyéniség, s produktívvá csak közösségének megismerésével válhatik.

A közösségi gondolat erősségének foka szerint bizonyos rangsor alakul ki egy közösségen belül. Ez a rangsor, minnél jobban beleilleszkedik az esetleges hagyományok szerint fennálló külső formákba, annál könnyebben viszi a közösséget a legteljesebb integrálódás felé. A családban pl. ezt az utat a vér szava mutatja meg létektani oldalról nézve. Ez vezeti a két differenciálódott lelket közösségük integrálása felé.

A könyv tehát a közösséget, mint konkrét teremtő erőt igyekszik bemutatni, így jut el közösség erkölcstanához: az egoizmus-altruizmus ellentéte helyett az önzést és közösségi lelkületet állítja szembe egymással, egyesítvén ezáltal az autonomia-heteronomia ellentétét is. Az érlelődő közösség kifejlesztéséért, láthatóvá téte-

léért, azaz az érlelődő kultúra megteremtéséért az egyénnek minden erejét latba kell vetnie. Az ember nem használja ki összes képességeit, de áttekintéssel kell birnia felettük a közösségek azon hierarchiájának kifejlesztése szolgálatában, amelynek csúcspontján a Teremtőt kell sejtenünk.

Ifj. Tettamanti Béla.

Mirkó János: Az alsófokú mezőgazdasági szakoktatás neveléstudományi kérdései. Közlemények a Szegedi Ferencz József-Tudományegyetem Pedagógiai-Lélektani Intézetéből. 28. sz. Debrecen, 1939. 96 oldal.

A szerző közművelődésünk legmostohább gyermekét, legelhanyagoltabb, de legintenzívebben művelendő területét vizsgálja. Hazánk agrárjellegével és statisztikai adatokkal bizonyítja a mezőgazdasági szakoktatás elsőrendű fontosságát. Szakoktatásunk történetének ismertetése után a poroszországi és az U. S. A.-beli mezőgazdasági iskolákat mutatja be. Szakoktatásunk mai helyzetéről szólva helyteleníti, hogy két minisztérium fennhatósága alatt működnek iskoláink. Az életközelség elve alapján már a legelemibb fokon szükségesnek tartja a szakismeretek nyújtását. Magasabb intézmények: a gazdasági irányú továbbképző népiskolák és az önálló gazdasági népiskolák a tanköteles korban, a mezőgazdasági szakiskolák és a téli gazdasági iskolák azon túl foglalkoznak a mezőgazdasági pályán boldogulást kereső növendékkel. Részletesen a téli gazdasági iskolákkal foglalkozik, ismerteti azok tananyagát és tanítási rendjét. A módszer megválasztásánál elengedhetetlennek tartja a tanulók heterogén voltának figyelembevételét életkor, előképzettség és az iskolába vezető szándék szempontjából. Az elméleti és gyakorlati oktatás időbeni különállását nem tartja helyesnek. — A szakoktatásnak a felnőttekre való kiterjesztését szolgálják a rádió, sajtó, a népkönyvtárak, tanfolyamok, előadások, tanácsadás és a szakiskolákkal kapcsolatos mintagazdaságok. Legmaradandóbb hatása a konkrét esetből kifolyólag történő személyes tanácsadásnak van. A nőnevelésben a háztartási tanfolyamoknak mindenki számára hozzáférhetőknek kellene lenniök és a tanköteles korba illeszkedniök.

Az elmaradottságot igazoló újabb adatok után a gyökeres átszervezés mielőbbi végrehajtását sürgeti. Az elemi és továbbképző iskolai oktatás eredményességét a tanköteles kor felemelésével kívánja fokozni, míg a mezőgazdasági szakiskolák nagy részét, — amelyek nagykiterjedésű tangazdaságukkal a közép- es nagybirtokon való gazdálkodásra tanítanak, — téli gazdasagi iskolákká alakítana át. Emelné a tanítók szakképzettségének nivóját.

A szakiskolai nevelés szempontjait a földműves társadalom lélektanában keresi, ennek alapvető jegyét a földhözkötöttségben találja meg. A gazdatársadalom zárt ősközösség, a nevelés célja ebből sz ősközösségből a differenciálódás folyamatán keresztül érlelődő közösséget alakítani. Iskolája az igazi munkaiskola. Sürgeti az ismereti alapok egységesítését és a folytonosságot az oktatásban.

A jövendő feladataiként jelöli meg a tankötelezettség felemelését, az önálló gazdasági népiskolák beolvasztását az elemi iskolákba, a téli gazdasági iskolák szaporítását és a példagazdaságul szolgáló mintagazdaságok felállítását.

ifj. Tettamanti Béla.

Bölcseleti közlemények 6. sz. 1940. 231. oldal. Az Aquinói szent Tamás Társulat kiadványa.

Az Aquinói szt. Tamás Társulat a kiadásában megjelenő: Bölcseleti Közlemények legutóbbi számát elnökének, Schütz Antalnak ajánlotta 60. életévének betöltése alkalmából. A középiskolai nevelő rend is régi, mélyengyökerező késztetésének és meggyőződéses nagyrabecsüléséből fakadó inspirációnak tesz eleget, mikor elismerő hálával fordul jólbevált és köztisztelésben álló tankönyveinek nagynevű szerzője felé, hogy munkásságának méreteit, mélységeit és széles távlatokat felölelő hatókörét vázlatosan felidézve elvonultassa azt a nevelő generáció és az eszménykereső ifjúság lelki szemei előtt. Schütz Antalról írva talán nem is sikerül nekem, mint az egykori piarista diáknak, eleget tennem a hideg tárgyilagosság követelményének, hiszen írásai számomra évek óta a legnemesebb értelemben vett szellemi kielégülés forrásai, arcképe íróasztalom fölött függ és könyvei az egyik legértékesebb részét teszik bibliothékámnak.

Jellembölcseleti meggondolások bőségesen igazolják, hogy az emberi tevékenység rendszerint három tényező eleven kölcsönhatásának eredménye: (Születéssel vagy egyéni fejlesztéssel nyert) 1.) képességek, 2.) életelvek és 3.) a korkívánta szükségletek. Schütznek 1.) tudós lelki alkata, önkorlátozó és lemondásos kutató munkássága 2.) a korán felismert életelvet („Ministerium Verbi", „Deum docet") úgy szolgálja, hogy 3) a magyar hittudománynak a mult század végén több okból megrekedt folyamát friss áramlatokkal hozta mozgásba. A magyar teológiának és a „philosophia perennis" alapvető rendszerének képviselője ő. Irásai plasztikus tökéletességgel, a mélyenlátásának ritka adottságával és a kifejezésekben rejlő jelentés-árnyalatok logikus finomságával idézik az olvasó elé a hitigazságok rendszerét (Dogmatika, Summarium, Theologiae dogmaticae, Az Ige szolgálatában, Isten a történelemben, Titkok tudománya, Krisztus, Örökkévalóság, Eucharisztia, Házasság). A filozófiát (praeambula fidei), mint természetes lépcsőfokot, kulcshelyzete miatt (de nem mellékesen) műveli, sőt maradandó alkotásokkal gazdagítja. (Főbb elméletek az értelmi megismerés eredetéről, Az istenbizonyítás logikája, A bölcselet elemei. Charakterologia és aristotelesi metafizika, Logika és logikák). A művelt nagyközönség elismerő tisztelettel gondol Prohászka irodalmi hagyatékának gondos kiadására és kongeniális magyarázására is. Lapunk irányának megfelelően azonban jelenleg elsősorban pedagógiai vonatkozású könyveire hívjuk fel a figyelmet. Középiskolai hittankönyvei ebben a nemben magában álló alkotás, akár a mély eszméknek a növendékek értelmi színvonalára való kikristályosítását, akár a beosztás és gondolatmenet áttetsző szerkezeti tisztaságát, akár a nyelvbeli előadás nemes lendületét nézzük. A nevelés és jellemformálás további eszközeit, módjait tárja fel Foerster két munkájának lefordításával (A nemi élet etikája és pedagógiája, Élet és jellem), továbbá összegyüjtött dolgozataival és előadásaival. (Eszmék és eszmények, Őrség, Magyar Életerő).

A Bölcseleti közlemények ünnepi számának célját dr. Madarász István így jelöli meg: „A tizenkét lustrum betöltése kedves alkalom a Társaság számára, hogy szeretett elnöke iránt érzett ragaszkodásának kifejezést adjon, nemcsak a szorosan vett bölcselet, hanem a jubiláns széleskörű tudnmányos kapcsolataiból érthetően a kutatás egyéb területeiről is jelentkező barátok és tanítványok tanulmányainak közreadásával.

A dolgozatok, melyeknek a legújabb tudományos kutatások alapján álló ered-

ményei vagy megállapításai sokban hozzájárulhatnak a köz piskolai hittan, filozófia, és irodalomtörténelem tanításának újszerűsítéséhez, továbbá szempontjainak kibővítéséhez és felfrissítéséhez, nagyjában a következő témakörben mozognak: (Műfajuk „kizárólagos pontossággal" való meghatározását megnehezíti sokágú vonatkozásuk- Theológia exegezis (Aistleitner J. Pataky). Egyháztörténelem (Artner E., Balanyi Gy.) Iványi J.) Logika, ismeretelmélet, metafizika (Br. Brandenstein B., Ferenczi Z., Hor. váth S., Ivánka E, Oetter Gy., Somogyi J., Stomek J) Bölcseleti irodalom (Félegyházi F., Kecskés P.) Aszketika (Ibrányi F.) Esztetika (Sík Sándor).

Jogos önérzettel vallhatja Schütz, a tanítványok hosszú során végigtekintve, hogy elindulásukban, kutatási irányuk megválasztásában nem kis része volt. Ha ő a maga tudományos „mécsesét" Prohászka „géniuszán" lobbantotta lángra (Eszmék és Eszmények, Előszó 4.), akkor tartozunk a méltányos igazságnak azzal a megállapítással, hogy ezt a világosságot nemhogy véka alá nem rejti, hanem „sokaknak világít vele".

Visy József.

Gelei József: Merre haladjunk? Riadószó a nemzethez. Athenaeum kiadás. Budapest, 1940. 8° 211. l.

Figyelemre méltó könyv jelent meg e címen Gelei József volt szegedi, jelenleg kolozsvári egyetemi tanárnak a tollából. Riadószónak nevezi szerző a második bécsi döntés izgalmas napjaiban írt könyvét, amelynek megírására a szűkebb hazájáért, Erdély sorsáért való aggódás és a magyar-román pör hosszas huzavonája indította. Kitűnik könyvéből, hogy *Gelei* nemcsak szaktudományában, hanem hazájának és fajtájának féltésében is egy csapáson jár mesterével, Apáthy Istvánnal. Valóságos lelki kínt érez, hogy nem irányíthatjuk karddal kezünkben sorsunkat. Ezért vesz tollat a kezébe és intéz szívbemarkoló riadószózatot a nemzethez.

A riadónak szánt szózat 211 oldalas könyvvé nő, a magyar nemzet szélestávlatú programmjává. *Gelei* a nemzeti élet megnyilvánulásaiban az élő természethez hasonló organizmust lát és azt annak törvényei szerint az összekapcsoló szálak gyarapításával kívánja tökéletesebbé tenni. Éles logikával veszi sorra nemzeti létünk nagy kérdéseit és megjelöli az egyén és a köz, az állampolgár, a család és a nemzet helyét az állami szervezetben. Az életben a harcot és alkotó munkát a férfi viselje, a nő csak egészen kivételes esetben végezzen magasabb tanulmányokat. Drága a nemzet birtokállománya, gazdaságosan kell bánni népi erőnkkel, mert minden vérveszteség a nemzet egyetemére hat vissza. A családalapító ifjúság megélhetésének biztosítása elsőrangú nemzeti érdek. A magyarság és a nemzetiségek találkozásából életképes fajta keletkezett. A magyar vér, amint a német és román példa mutatja, kedvező a keveredésre, s abban egyéniségét megőrzi. Nemzetünkben turáni vonás az államszervezőképesség. Életképes és szapora faj vagyunk. Kívánatos lett volna, ha a török és tatárdúlás okozta vérveszteségünket olyan tájakról frissítjük fel, amerre magunk is hullattuk vérünket. A kivándorlás arra mutat, hogy nem is lett volna szükség nagyobb fokú idegen telepítésekre.

A nemzetépítésnek legalkalmasabb útja: a közösségtudat ápolása. A közösség jegyében kell munkálkodnunk szüntelen az örökkévaló nemzetért. Legszentebb közösségi kincsünk a haza földje. Ennek pedig védelmezője nemzeti büszkeségünk örök értéke: a honvédség. Felemelkedésünk elengedhetetlen feltétele a fajvédelem. Testileg és lelkileg jobb és erősebb nemzedéket kell teremteni. Nagy súlyt kell vetni a női becsület védelmére. A nemzetépítés számára egyetemes átfogó szervezet szük-

séges és a nemzet szervezőinek egybe kell forrniok a néppel. Minthogy a nemzet és ország a falu egységeiből tevődik össze, a parasztság anyagi és szellemi erősítése elengedhetetlenül szükséges. A falu sorsa az ország jövőjét jelenti. A nemzetnevelés a közösség eszményeiben történjék. Az egyetemnek elvi alapon kell tanítani a közösségi gondolatot. A nemzetnevelés tárgyaiul a következőket ajánlja: neveléstan, családismeret, fajismeret, néprajz, egészségügy, örökléstan, államalkattan, közösség- és erkölcstan és nemzetfejlődés. Megfogalmazza a cselekvő magyar tízparancsolatát, amely a haza és nemzet érdekében való cselekvést tartalmazza Kifejti, hogy a testi és a szellemi munka édes testvérek. A magyar testi és szellemi munkásnak egyaránt kiváló, csak egy hiányossága van: a szervezkedő képesség. Mindaz, ami a szomszédságunkban történik, arra kell ösztönözön bennünket, hogy felfokozzuk akarásunkat és erősen akarjuk bonthatatlan nemzeti egységünket. A függelem és a szabadság nem zárja ki egymást; tudni kell parancsolni és engedelmeskedni. A nemzet az ifjúságában újhodik meg, ezért az ifjúságot kell megismertetni a nemzet arculatát átalakító eszményekkel. Legsürgősebb tennivalónk: a nemzetnevelés új útra állítása és a mezőgazdaság tökéletes megszervezése.

Ez a rövid gondolatmenete *Gelei* József értékes és érdekes munkájának. Nemzeti kátének is nevezhetnők, mert könnyed, világos stílusban és rövid foglalatban mindarra kiterjed, ami a magyar sorsnak lényege. Programmot ad és gondolkodtat a könyv minden sora. *Gelei* könyvét mély magyarságánál, kifejezőerejénél és eredetiségénél fogva előkelő hely illeti meg nemzetpolitikai irodalmunkban.

Eperjessy Kálmán.

Wieder György: E. Krieck népi-politikai neveléselmélete. Közlemények a Szegedi Ferencz József Tudományegyetem Pedagógiai-Lélektani Intézetéből. 43. szám. 82 lap. 1940.

Nagy szükség van arra, hogy állandóan lépést tartsunk a neveléstudomány haladásával. Arra kell törekednünk, hogy minél tökéletesebben megismerjük a külföldi tudományos munka eredményeit. Hogy látókörünk teljes és ítéletünk világos legyen, ahhoz szükség van arra, hogy tájékozottak legyünk a külföldi pedagógiai mozgalmakról, a többi államok nevelésügyi szervezetéről és a nemzetközi iskolapolitika minden megmozdulásáról.

Wieder György tanulmánya komoly lépés a fenti célkitűzések megvalósítására. Elmélyedő munkássága, a részletekig menő pontossága és józan ítélőképessége azok a tulajdonságok, amelyek a fenti mű értékét nagyban emelik. Megismerkedünk azzal a neveléstudományi rendszerrel, amely az új Németország szellemi arculatának kialakításához nem kis mértékben járult.

Ennek az új pedagógiai rendszernek egyik kiváló előharcosa Ernst Krieck. 1882-ben született mint egyszerű földműves család gyermeke. Reáliskolát, majd tanítóképzőt végzett. Résztvesz a világháborúban is, de betegsége miatt csakhamar visszatér a katedrához. 1922-ben széleskörű nevelésügyi munkássága jutalmaként tiszteletbeli doktor lesz. Tevékenyen résztvesz a porosz kultúrharcban. 1928-ban pedagógiai akadémiai tanár. Ma a heidelbergi egyetemen a filozófiát és a pedagógiát adja elő.

Krieck pedagógiai munkássága nem az elméleti megállapítások bizonytalan talaján mozog, hanem egy reálisabb történeti élet kialakítása a célja Ő nemcsak tudós, hanem politikus is, akinek rendszere az elmélet és a gyakorlat csodálatos egysége. Munkásságának lényege a közösség ideájának szinte metafizikai megalapozása. Gyakran tárgyalja azt a kérdést, hogy az állami és társadalmi élet ujjáala-

kításának gondolata az az eszme, melyért élni és meghalni egyaránt érdemes. Részletesen tárgyalja, hogy a német állameszmében miként kapcsolódik össze a nép, a fejlődés és a nevelés fogalma.

A népnevelés érdekében kell átalakítani az összes tudományokat, a neveléstudományt is. Szerinte a vér, a faj és a szellem nem választható el egymástól. Fejtegetései mélyen bevágnak a kultúrpolitikai kérdések lényegébe. Bevallott célja a kultúrpolitika tudományos alapvetése. Részletesen szól arról, hogy a muzsika milyen fontos helyet foglal el az ember életében. A muzsikát a népnevelés jelentékeny tényezőjének tartja.

Krieck rendszere nem más, mint a nemzetnevelés általános és egyetemes elméleti rendszerének korhoz és fajhoz kötött kollektív törekvése. Wieder György tanulmánya fénysugárként világítja meg a mai Németország egyik nagy pedagógusának alakját és rendszerét. Aki mélyebben kíván betekinteni a hitleri Németország iskolapolitikájába, az a fenti művet nagy figyelemmel fogja olvasni.

Dr. Vavrinecz Béla.

Osváth Ferenc: A nagykőrösi református tanítóképző-intézet története. Első rész: Az intézet megalapításától a világháborúig. (1839—1914). Az intézet kiadása. Nagykőrös, 1939. 256+LXIII l.

Neveléstörténeti irodalmunkban komoly figyelmet érdemel Osváth Ferenc munkája, amelyet a nagykőrösi ref. tanítóképző-intézet fennállásának századik évfordulójára írt. Megismerjük belőle egy nemzeti szempontból is nagyjelentőségű nevelési intézmény sok erőpróbát kiállott küzdelmeit a magyar tanítóképzés ügyének lelkes szolgálatában. Feltárul benne egyik legrégibb tanítóképző-intézetünk multja alapításától a világháborúig, addig az időpontig, ahonnan 100 éves életének mai virágzó szakaszához eljutott.

A mű egyik legjellemzőbb vonása az alaposság. A „Bevezetés" jó áttekintést nyujt a tanítóképzés fejlődéséről és e fejlődésmenetben a nagykőrösi tanítóképző-intézet kialakulásának sajátos körülményeiről. Mint minden református intézetben, itt is a gimnázium feletti „philosophiai cursus" kebelében valósul meg a tanítóképzés, amelynek lelkes harcosa Szigeti Warga János, az intézet első tudós igazgatója. Már 1833-ban különös figyelmet szentel azoknak, akik a „philosophiai cursus" növendékei közül tanítók akarnak lenni és saját kezdeményezésére neveléstudományi ismereteket tanít nekik. 1836-ban kieszközli az egyházkerületi közgyűlésen a nagykőrösi tanítóképző és gazdasági intézet megalapítását.

A szerző két korszakban tárgyalja a nagykőrösi tanítóképzés első 75 évének történetét. Nem az országos események, vagy a közoktatás terén országos jelentőségű mozzanatok szerint tagolja ezt a hosszú fejlődési időszakaszt, hanem az intézet különleges és sajátos eseményei és körülményei szerint. Az első korszak 1839—1855-ig, a második 1855—1914-ig, a világháborúig tárja fel az intézet multját.

Az első korszak története „Előzmények" címen annak a 10 évnek az eseményeivel kezdődik, amelyek az intézet megnyitása előtt (1839 előtt) történtek. Ebben a fejezetben igen szemléletesen tárul fel előttünk a két alföldi város: Kecskemét és Nagykőrös harca, évtizedekre kiható egyenetlenkedése, amelynek során végül sikerül mégis életrekelnie a nagykőrösi tanítóképzőnek 1839-ben, mint „Oskolai Tanítókat formáló Intézet, egybekapcsolva a Pallérozott Mezei Gazdaságnak tanításával" az alapító levél szerint. Az intézet csak 1855-ben válik külön, eddig a nagykőrösi

gimnáziumnak, mint anyaiskolának a tagozataként működik. 1855-től kezdve lesz önálló tanítóképző intézetté külön igazgatói vezetés alatt.

A második korszak története 1855—1914-ig hat évtized küzdelmes fejlődési szakaszáról ad teljes képet. Az intézet benső életének minden megnyilvánulását könnyebb áttekintés kedvéért a mai Évkönyvek rovatainak sorrendjében tárgyalja a szerző.

A könyvnek ez a része világítja meg: miért jelent fordulópontot az 1855. év az intézet életében. Végre Szigeti Warga János lelkes fáradozásainak eredményeként az önálló tanítóképző-intézet külön igazgatás alatt megnyílik: nem az abszolut kormányzat, hanem a nagykőrösi egyház előljáróságának jóvoltából. „Tehát elértem, — mondja Szigeti Warga János 1855. évi okt. 1-én tartott igazgatói évmegnyitó beszédében — mire 22 év alatt folyvást törekvém: jelesül, hogy a praeparandia nálunk mint önálló intézet alapittassék meg, hasonlólag nemcsak a külföldi, de a hazai cs. k. képezdékhez is. Elértem keblem leghőbb vágyát, miszerint tanintézetünkben néptanítók, az álladalom legjelentékenyebb tisztviselői képeztetnek, mert a népiskolatanítók vallásosságától, értelmes belátásától és ügyességétől föltételeztetik a nép vallásossága, értelmessége és életrevalósága, szóval jelen és túlvilági boldogsága." (63. o.)

Ez a szellem hatja át az intézetben folyó nevelés minden mozzanatát a hat évtizedes mult folyamán, amint az a közölt adatokból híven kitűnik. Ennek a szellemnek köszönhető a nagykőrösi intézet fenntartóinak és jóakaróinak mindenkori áldozatkészsége, anyagi segítsége, melyre a szerző oly nagy kegyelettel utal mindenhol. Ez a szellem adta a nagykőrösi tanítóképző-intézet tanári testületének még a legnagyobb megpróbáltatások idején is azt a lelki erőt, amellyel hűséges egyháztagot, jó magyar embert és jó magyar tanítót igyekezett növendékeiből mindenkor nevelni.

Osváth Ferenc a történetíró legnagyobb erényével: a tárgyilagosságra való törekvéssel világítja meg azokat az eseményeket, körülményeket és nehézségeket, amelyek között az intézet — nem egyszer a lét és nemlét kérdése előtt állva — vergődött. Szigeti Warga János és H. Kiss Kálmán igazgatóké az érdem — akiknek gazdag irodalmi munkásságáról ma vajmi kevesen tudnak! — hogy válságos időkben, kiváló felkészültségükkel, szervező képességükkel, lelkes hivatásszeretetükkel és Istenbe vetett rendíthetetlen hitükkel a nagykőrösi tanítóképző intézetet életben tudták tartani.

Osváth Ferenc is ennek az intézetnek volt 32 évig tanára. Nem teszi elfogulttá nagymultú iskolájának szeretete, kiváló szellemi elődei iránt érzett tisztelete és kegyelete, mely érzések soraiból — főként az első kötet befejező részeként közölt „Visszapillantás"-ból — felénk áradnak. Elismerés illeti azért a sikeres törekvéséért is, hogy a „letünt időnek lelkét" akarja megláttatni az események és a jelentéktelennek látszó apró részletek mögött is. Ezt a célt szolgálják a mellékelt képek, grafikonok, valamint a „Függelék"-ben közölt pontos kimutatások is, az intézet egykori hálás növendékének: Tóth Sándor ny. igazgatónak az összeállításában.

A szerző munkáját túlszerényen „igénytelen" dolgozatnak nevezi a bevezető sorokban. Csupán ez ellen emelhetünk szót, mert nemcsak a magyar tanítóképzés multja iránt érdeklődők számára tartjuk értékes tanulmánynak, hanem mint nevezetes történelmi forrásmunkát és kortörténeti adatgyüjtést is nagyrabecsüljük. Sok ilyen iskolatörténeti munkára volna még szükségünk egész országunk nevelésügyi állapotrajzának összeállítása céljából, hogy eleget tehessünk annak a nevezetes fel-

adatnak, amelyet Imre Sándor már három évtizeddel ezelőtt sürget a köznevelés kormányzása érdekében! („Nemzetnevelés", Bpest. 1912.)

Osváth Ferenc munkája méltó a tárgyához, a ma már országos hírnévnek örvendő intézet hagyományaihoz. Lélek szól belőle: az igazi magyar nevelő lelke; az örök magyar tanítóé, aki a megszolgált nyugalom éveit sem sajnálja azért, hogy használjon a magyar nevelés ügyének egy sok vihart kiállott 100 éves intézet multjának megírásával, amelynek történelmi tanulságaiból ma is erőt, hitet és jövőnkben való bizakodást meríthetünk mindannyian, akik a nevelői pálya eléggé nem méltányolt, rögös útjain járva olykor-olykor az eszményeinkhez való ragaszkodásban elfáradunk.

Dr. Evva Gabriella.

Megyer József: Piaristák. Budapest, 1940. 12 old.

A befelé élő embernek lelki természetrajzát vázolja fel Megyer kis füzete a magyar piarista tanár két előkelő megszemélyesítőjében.

1. A piarista hagyományoknak magyar képviselői között hivatástudat és tudós ambiciók tekintetében jellegzetes egyéniség Balanyi György. A szerző több irányból kísérli meg szellemi adottságainak elemzését: Elénk állítja a tanárt, igazgatót, papot, szerzetest—piaristát, hogy megközelítse az embert, akiben a „piaristicum és humanum" szerves egésszé ötvöződnek.

2. Schütz Antal a Pázmány egyetem ezévi rektora. Bánáti sváb falu szülöttje, aki, hogy a magyar nyelv belső természetét és hangulati árnyalatokban jelentkező lényegét is elsajátítsa — mondják — hogy gimnazista korában szóról-szóra megtanulta Kölcsey Parainesis-ét. Lehet, hogy ez csak a tisztelő emlékezés túlzása; de vitathatatlan az, hogy nyelvi előadásmódja a legmélyebb tartalmú könyveiben is a tiszta és rendszeres gondolatfűzésnek készséges kifejező eszköze. A szerző Schütz tudományos pályáján tekint végig. Irodalmi alkotásai a magyar katolicizmus egyik legmaradandóbb elvi megnyilvánulása. Kicsúcsosodása „az ő magyar Dogmatikája." Ez Schütz Antal istenáldotta képességének acélműve biztos sziklákra építve. Mondatai a szellem tüzében vannak edzve s mintha örök időkre lennének megfogalmazva. Csupa szegletkő és tengely. Nem mállik és nem rozsdásodik belőle semmi. A kinyilatkoztatás visszfénye dereng ezen a könyvön. Schütz tudományos étoszában találóan jelöli meg a szerző a rokonságot azzal a két kimagasló tudóssal, akikből Schütz munkássága szempontjait és irányelveit elsősorban meríti: „Mi a lenyűgöző ezekben a könyvekben? Rövid felelettel: a szent-tamási elme és a szentágostoni lélek."

Magyar vázlatos jellemzéseinek célja, hogy rásejtessen azokra az egyetemes lelki mozzanatokra, melyekben gyökereznek az örök emberi akarások, hivatások, eszményszolgálások. Mindkét portréja a katedra misszionáriusának dicsérete. A piarista iskolák minden tisztelőjének igaz (esetleg élményszerű) örömet okoz modern készségű stilusban írt jellemrajzával.

Visy József.

VEGYES

Jan Lighart negyedszázados emlékezete.

Világváltoztató események között izgatóan ébred fel bennünk a kérdés: mi lesz a sorsa az alkotó pedagógus életművének? Romba dőlnek-e eszméik minden építményükkel együtt vagy pedig a ledőlt gazdasági formák között s a ledőlt határok között is, tovább is tovább élnek és hatnak? Ma, az európai élet kaotikus forrongásában inkább csak felvetni tudjuk a kérdést, mint megfelelni rá. Mi emlékezünk, kérdezünk — felelni csak a jövő generáció tud.

A világháború kitörése után húnyt el a nagy hollandi pedagógus Jan Lightart a „Padagogie des vollen Lebens"* elméleti és gyakorlati megvalósítója, aki Pestalozzihoz méltó buzgalmával olyan mély hatást tett hazájára. Nemcsak a társadalmat formálta a gyermekek lelkén át, de a felnőtteket is nevelte, hogy közelebb hozza a gyermekhez s őreá bízták Julianna trónörökösnő nevelését is.

Kiinduló pontja ez volt: nem az iskolának, de az életnek tanulunk, de ez csak úgy történhetik meg, hogy *az életet behozzuk az iskolába.* Ezt gyakorolta és ezt propagálta. E felfogás értelmében a tanulásnak a gyermek környezetéből kellett kiindulni, az életre kellett előkészíteni, a természet és az emberi élet nagy összefüggéseit kellett feltárni.

Ezek önmagukban véve nem új elvek a pedagógiában. Az amerikai Dewey, a belga Decroly, a német Berthold Otto is ilyen alapon állottak. És hogy Hollandiában mégis új volt ez a pedagógia, azt nemcsak Jan Lighart gondolatmenete, de elsősorban lelkisége okozta, mellyel munkáját a fejlődés örök folyamatába állította. Mikor Ellen Key meglátogatta Lighart hágai iskoláját, lelkesülten kijelentette: „Álmom itt megvalósult". „Az enyém még nem!" — felelte Lighart és ez természetes, mert a nevelésnek nem lehet a „végleges" megvalósuláshoz jutni, az örökös fejlődés szolgálatában kell állnia. Nemcsak gyakorlati, elméleti munkát is végzett Lighart s tankönyvei nemcsak a pedagógusoknak szólnak, hanem a szó legjobb értelmében a társadalmat is formálják.

Az élet tavaszán c. könyvében az anya Fridával, jó felfogású leányával dicsekszik, aki minden privátóra nélkül is könnyen le'eszi a vizsgákat. A másik gyermek Hermann azért beteg, mert költői természete folytán nem bírja az iskolai fegyelmet megszokni. Az orvos így világosítja fel az anyát:

„Ön téved. Semmi rosszat nem akarok Fridáról mondani. A gimnáziumban a tanár urak biztosan szeretik és sok bosszúságtól megszabadulnának, ha minden tanuló ilyen volna. Pedig Fridában semmi különleges nincs. Kedves teremtés és kitünő magológép. Harminc év mulva is olyan lesz, mint most. De akkor már Hermannból nagy művész lesz vagy nagy államférii. Ezt azonban ma még a gimnáziumi tanár urak nem látják, mert nagyon is pedagógusok".

Az értelem és lélek harmónikus képzése: ez volt pedagógiai vezető elve s egyben vallásos alapgondolata. "Jaj akkor, ha a kereszténységet nem tet-

* Pädagogie des Auslandes. Herausgegeben von Prof. Petersen—Iena. B. III. Lighart: Pädagogie des vollen Lebens, aus dem holländischen übertragen von W. Henss.

teinkben hirdetjük. E tettekkel a szíveket kell meghódítanunk." Ez a meleg érzés hatja át elméleti és gyakorlati tanításait a bánásmódról, az önnevelésről vallott elveit. Erkölcsösség nincs szabadság nélkül s ezért kívánja, hogy a büntetésektől a lehetőség szerint tartózkodjunk A büntetések talán fegyelmezik az egyént, de nem teszik erkölcsileg jobbá, ő pedig olyan bánásmódot szeretne, mely erkölcsileg javítja a gyermeket. S ép ezért nem habozik kimondani, hogy az erkölcsi nevelésnek a felnőtteken kell kezdődnie. Eddig azt hitték: *akié az ifjúság azé a jövő.* Lighart megfordítja ezt a tételt: *akié a jövő, azé az ifjúság.*

„Ha a gyermek felnövekedvén olyan körbe és atmoszférábe jut, ahol az erkölcsi követelményeket komolyan veszik, akkor környezetének hatása alatt ő is megerősödik az erkölcsös életvezetés kívánatában. Hol marad ellenben az erkölcsi befolyás, ha a tanító, ki tanítványait tiltja a veszekedéstől, békétlenségben él kartársaival, veszekedik a szülőkkel vagy az órák alatt a tanulókkal. (Magunkkal kezdjük tehát az erkölcsi nevelést.) Ha Jézus nem magával kezdte volna, a kereszténység áldását nem hagyta volna reánk. S hogy ez az áldás nem sokkal nagyobb, azért van, mert mi elmulasztjuk, hogy vele erősödve az ő példáját kövessük. Vagyis *„mi is magunkkal kezdjük."***

Törekvéseink komolysága csak tetteinkből indulhat ki. „Ein Kind soll keine Mücke hinunterschluken und wir Erwachsene verschlingen Kamele."

Jan Lighart évről-évre külföldön járt, hogy az élő életet a határokon kivül is tanulmányozza és tapasztalatokat szerezzen. A világháború körülményei megakadályozták ebben a szokásos programmban. A munka és izgalmak korán megőrölték életerejét. 1916-ban hirtelen meghalt s a királynő és egész Hollandia meggyászolták a nagy iskolamestert. Sírkövén az ő saját szavai vannak megörökítve.

„Az egész nevelés a szeretet, a türelem és a bölcseség kérdése s a két utóbbi ott nő nagyra, ahol a szeretet uralkodik."

Világkatasztrófa fenyegette Hollandiát, mikor nagy iskolam sterét elvesztette. Világkatasztrófába sodródott a mester halála után negyedszázad mulva.

Mi a sorsa az elvetett jó magoknak, arra a jövő tényei fognak felelni.

Kemény Gábor.

Felvidéki délután — diákrendezésben.

Igen érdekes és követésre érdemes kezdeményezés indult ki a szegedi áll. Baross Gábor gyakorló jellegű gimnázium hetedikeseitől: osztályfőnökükkel, Madácsy László tanárral egyetértésben elhatározták, hogy a nagyközönség számára Felvidéki délutánt rendeznek és előadóul néhány felvidéki, volt kisebbségi szellemi harcost hívnak meg. Az ünnepély 1940. november 24-én a szegedi Kereskedelmi és Iparkamara dísztermében folyt le s igen bensőséges, meghitt élményévé lett mind a rendező ifjúságnak, mind a szépszámú közönségnek.

A fiatal felvidéki szellemi harcosok hitet tettek erősen szociális, népi felfogásuk mellett. Elmondották, mint lett ez nemzetfenntartó erejükké a kisebbségi életben. Különösen *Taubinger István*, az első előadó foglalta meggyőzően össze, mi is az a felvidéki szellem, ez a nem is annyira eszmei, mint inkább érzületi erő, amely a kisebbségi harc döntő élményeiből kovácsolódott össze. Mert a kisebbségi ember csakhamar rádöbbent, hogy új helyzetében sem társadalmi rang, sem születési kiváltság nem választhat már el magyart a magyartól, a magyarság egyforma elbánást, t. i. háttérbe szorítást

** Id. m. 103—5.

vált ki államalkotók részéről minden nemzettestvérrel szemben. Ugyanilyen döntő élményszerűséggel ismerte fel a kisebbségi ember, hogy a széles nép. rétegekben, nevezetesen a parasztságban van meg a fenntartó erő, így azt kell a nemzeti küzdelem alaprétegévé tenni. Végül pedig az előítéletek és gátlások nélkül az új helyzetben a közösségért harcba induló ifjúság élménye egészítette ki a kisebbségi ember szellemi fegyverzetét s ez a három erő hasznos, lendületes építő munkát végezhet a hazai társadalom életében is *Vájlok Sándor* miniszterelnökségi előadó a magyar birodalmi gondolatról szólott, megmutatva, hogy mennyire időszerű az ma is, mert hi z a Dunamedencében élő nemzetek, akármennyire távol jutottak is pillanatnyilag egymástól, lélekalkatukban rokonok, közös magatartás és érzésvilág jellemzi őket s megnyugvásra csak akkor tehetnek szert, ha megtalálják a birodalmi közösséget, amelyben eddig elért művelődési és gazdasági eredményeiket nemcsak megőrizhetik, hanem tovább is fejleszthetik. Erre a birodalmi küldetésre kell lelkileg felkészülnie a magyarságnak, ennek előőrsei a határon túl élő véreink. *Haltenberger Ince* a falumunka mindennapjaiból nyujtott egy-két igen jellemző mozzanatot, amelyek ékesen bizonyítják a magyar paraszt komoly hivatástudatát és éretl, megfontolt szelemi nagykorúságát. *András Károly*, az UJ ÉLET szerkesztője a volt kisebbségi magyarság fejlődési útját vázolta és megmutatta, mennyire készen áll ez a gárda ma is minden építő magyar megmozdulásra.

A vendéglátó diákok közül hárman az egyes előadások között a felvidéki költők verseiből szavaltak. Az ünnepély beköszöntőjét *Madácsy László* dr. a lelkes fiúk megértő osztályfőnöke mondotta, a zárószavakat viszont *Firbás Oszkár* dr. gimnáziumi igazgató. Kiemelte, hogy a két legfontosabb nevelői tényező az iskola és a szülői ház mellett néha a hatalmas harmadiknak, az életnek is meg kell szólalnia az ifjúság előtt s a négy fiatal szellemi harcos által kifejezésre juttatott élményvilág elénktárta a kisebbségi sorsba taszított nemzetrész hősi küzdelmét, kitartását, életrevalóságát és cselekvő magyarságát. A hősi életnek ez a személyes élménye példaadó erővel hat azokra, akik előtt megnyilatkozott s így az élet maga nevelhet, buzdíthat, erősíthet.

A szegedi Baross-gimnázium hetedikeseit dicséret illeti kezdeményezésükért, mert most, amikor már két visszatért országrész magyarjai osztják meg a trianoni magyarsággal húszéves tapasztalataikat, a személyes megnyilatkozás lehetővé tétele szolgálja a legeredményesebben a magyarság lelki összehangolódásának fennkölt ügyét.

Személyiség és nemzeti nevelés kérdése a finn pedagógiában.

E rendkívül időszerű kérdés történeti fejlődésével foglalkozik egy hosszabb tanulmányban *Stenius Martti*, a Kasvatusopillinen Aikakauskirja 1939. évi 3—5. számában. Fejtegetései központjában Cleve Zakariás Joachim áll, a finn pedagógiai tanszék első tanára. Megjegyzendő, hogy Finnország egyike volt az első államoknak, melyek külön pedagógiai tanszéket szerveztek. Cleve mintegy két évtizeden át irányította az ország nevelésügyi törekvéseit. Hegel evolúciós filozófiájának alapján állva a nevelés céljává az erkölcsi szokás szabadságát, az iskolai oktatás céljává pedig az igazságra-vezetést teszi. Fölfogása szerint ugyanis az öntudatos szellem csak azt akarhatja, amit objektív igazságnak ismert meg. Ész és akarat így egyesül *személyiséggé*, mely az ember szabad szellemi lényét alkotja, míg megkülönböztető jegyeit az egyéniség (individualitás) és az objektív tudás-

tartalom adja. Az erkölcsiség megvalósítása azonban csakis közösségi életben, első sorban az állam keretei között, tehát állampolgári minőségben lehetséges. Mivel pedig az objektív igazságra való törekvés *egyenlően azonos* a nemzeti öntudattal, az erkölcsi személyiség fogalma a nemzeti nevelés eszméjéhez vezet. Igy lesz a nemzeti nevelés az iskola központi teendőjévé, annál is inkább, mert *igazság és szépség az anyanyelvben találja meg legvalódibb kifejezését*, ami azt jelenti, hogy az anyanyelv közvetíti legjobban az egyetemes emberi műveltséget is. Az iskola legfőbb feladata tehát a hazafias szellem kifejlesztése és megerősítése megfelelő tantárgyakon, elsősorban a történelmen és főként a vallástanon keresztül.

A középiskolai nevelés célkitűzései Finnországban.

A közösségi, társadalmi élethez nem elegendő a jó értelmi- és a jó szakképzettség, amit a finn közép- és főiskola nyujt. Egyéb tulajdonságok is szükségesek volnának ahhoz, amik azonban, sajnos, nem találhatók az értelmiség körében sem nagyobb mértékben, mint másutt. Pedig a finn középiskolának is az lenne a föladata (vö. az angol és német középiskolákat), hogy az értelmiséget jellembeli tulajdonságaiban is a többi társadalmi réteg fölé emelje. Becsületesség és jóakarat, hit és hazaszeretet a társadalmi ember legfőbb és legfontosabb erénye s az erre nevelt jövendő értelmiség meg tudná szüntetni a szakadékot a nemzet különböző rétegei között. Hiszen a nemzeti közösség szolgálata természetes föladata a tehetségesebbnek, sokkal inkább, mint a kevésbbé tehetségesnek. Az érzelmi és akarati nevelés szempontjából a tanár egyénisége és az iskola szelleme döntő befolyású. Élje át a tanuló azt az igazságot, hogy az egyes ember végső fokon a nemzetnek köszönheti létét és művelődési lehetőségeit: természetes tehát, hogy első sorban ennek a nemzetnek érdekeit kell szolgálnia. Valamint pedig az egyén testi-lelki képességeinek lehető teljességben való kifejlesztése a nemzet szolgálata, úgy viszont a nemzet sajátos tulajdonságainak megőrzése, ápolása az egész emberiség szolgálata. A középiskola főfeladata tehát tisztességes finnek — vezetők és vezetettek — nevelése, míg a tudás közvetítése (kü.önböző tantárgyak formájában) csupán eszköznek tekintendő a cél elérésére.

A fül iskolázása a modern nyelvek tanításában.

Az iskolai nyelvoktatás legfőbb hibája, sőt veszedelme, a helytelen kiejtés. Mivel a tanárnak az idegen nyelv, melyet tanít, nem anyanyelve, nem beszéli, nem is beszélheti úgy, mint egy született német, francia, angol stb. Különösen áll ez a finnekre vonatkozólag, kiknek nyelvéből egész sereg, más európai nyelvekben gyakori, hang hiányzik. Igy aztán a tanár beszéde alapján a tanítványokban pontatlan, hibás, sőt egészen rossz hangképek rögzítődnek, melyeket később igen nehéz, talán nem is lehet kijavítani. E hiba elkerülésére a Kasvatusopillinen Aikakuskirja cikkírója azt ajánlja, hogy a tanár lehetőleg minél kevesebbet beszéljen — az egyoldalú „előadások" teljesen mellőzendők — a helyett inkább adjon alkalmat a tanítványoknak a nyelv minél több szóbeli gyakorlására. E célra nagyon alkalmas könnyű színdarabok (leginkább vígjátékok) szerepek szerinti olvastatása, esetleg megtanultatása. Közben jó alkalma nyílik a tanárnak fölhívni az osztály figyelmét a mondatmelódia, ütem, ritmus stb. sajátosságaira. Rádió és hanglemez segítségül vétele természetesen nagy mértékben növeli és biztosítja az eredményt.

„Matematikai tehetségtelenség" — „jó nyelvérzék".

Ugyancsak a Kasvatusopillinen Aikakauskirja érdekes fejtegetést közöl a matematikai és nyelvi adottság egymáshoz való viszonyáról. Tehát nem az *értelmesség* (intelligencia: egyetemes formális készség), hanem a *tehetség* (egy bizonyos tárgyra irányuló adottság) kérdésével foglalkozik. Különböző %-táblázatokkal bizonyítja, hogy a nyelv-matematika csoport érdemjegyei a növekvő korral növekvő különbséget mutatnak. Alsó fokon az érdemjegyek egyenletesek, a serdülő korban és utána azonban már világosan jelentkeznek a különböző irányú adottságok. Ekkor már az érdemjegyek nemcsak az értelemnek, hanem legalább ugyanolyan mértékben az érdeklődésnek, hajlamnak, sőt jellemnek is értékmérői. Érdekes, hogy a lányok érdemjegyei általában egyenletesebbek a fiúkéinál. Ha a tanulónak csak matematikából van rossz jegye, ennek lehet oka a „matematikai tehetségtelenség", de az ilyen eset rendkívül ritka (687 tanulóból mindössze 2, tehát 0·3 %).

Dr. Kispál Magdolna.

Megalakult a jugoszláviai Magyar Közművelődési Szövetség. Az Ujvidéken megjelenő A Nép című lap 1940. november 30-i számában lelkeshangú cikkben számol be arról, hogy huszonkétévi emberfeletti küzdelem eredményeként végre megalakulhatott a Magyar Közművelődési Szövetség. A hatósági engedély megszerzését megkönnyítette az a körülmény, hogy a Horvát Bánságban már előzőleg engedélyezték a Magyar Közművelődési Közösség megalakulását. Ez a tény azonban semmit sem von le azok érdeméből, akik a Szövetség megalakításáért küzdöttek s munkájukkal hozzájárultak egy olyan egyesületek felett álló fórum megteremtéséhez, amely hivatva van az eddig egymástól függetlenül dolgozó és éppen ezért kisebb hatóerejű egyesületek között az összetartást és együttműködést biztosítani. „Úgy érezzük — írja a lap — ez a szervezet van hivatva arra, hogy egységes, hatalmas tömegbe szervezze a magyarságot, olyan tömegbe, amely azután nemcsak számarányánál fogva, de munkájával, fegyelmével, öntudatos és bátor cselekedeteivel is kivánja a maga számára azt a helyet, mely méltán megilleti." A Szövetség díszelnöke dr. Sánta György földbirtokos, elnöke Krámer Gyula gyáros, alelnökei Ágoston Sándor ref. püspök, dr. Koráni Elemér plébános és gróf Bissingen Ernő földbirtokos.

sz. ż.

„Diák a Felvidékért." Iskoláink értesítőiben gyakran találunk olyan adatot, amely csak egy intézet bizonyos ötletére, elgondolására vagy kezdeményezésére vonatkozik. Bármily életrevalóak legyenek is ezek a gondolatok, könnyen elveszhetnek az értesítők nem egyszer száraz jelentései, statisztikái között. Pedig feltűnőbb publikálásuk értékes indításokat nyujthntna más intézetek számára is. Ezért nagyon hasznos volna értesítőinket ebből a szempontból is átvizsgálni és a bennük lévő értékes iskolatörténeti anyagból legalább ezeket az adatokat kiemelni addig is, amíg az egész anyag rendszeres feldolgozása megtörténik.

1939—40. tanévi értesítőink közül pl. a *makói áll. gimnáziumé*ban találunk ilyen adatot, a *„Diák a Felvidékért"* akciót. Egyik tanuló linoleum-metszetét levelezőlapra nyomatták és annak teljes jövedelmét elküldötték az első felszabadult iskola, az ipolysági gimnázium tanulóinak karácsonyi ajándékul. Az ipolysági gimnázium igazgatójának köszönő levele bizonyítja, hogy milyen termékeny munkát végeztek.

„A szeretet után epedő mostoha

gyermekek — írja az igazgató — most testvéri szívekre borulva először érezték azt a csodálatos hatalmú érzést, mely összeköt magyar testvérré, nagy magyar családdá embereket, akik sohasem látták egymást. Ezért felbecsülhetetlen cselekedet az, amit a makói gimnázium ifjúsága véghez vitt... 280 ifjú szempárban ott ragyogott egy sohasem érzett csodálatos nagy érzés: hogy mit jelent testvértől szeretve boldog magyarnak lenni..."

A fenti sorokat olvasva önkéntelenül felvetődik bennünk a gondolat, nem lehetne-e megvalósítani ezt az akciót felszabadult erdélyi testvéreink támogatására is. De nemcsak egy-egy iskolában, hanem valamennyiben. Bizonyára minden iskolában megtalálhatnák a módját, akár a fenti formában, akár más elgondolás szerint, hogy megindulhasson a *„Diák az erdélyiekért"* mozgalom. sz. z.

A nyugati peremmagyarság ifjai a pozsonyi szlovák egyetemen.

A Szlovákiában élő magyar egyetemi ifjúságnak az egyetlen szlovák egyetemen, Pozsonyban, a „Slovenská Universitá"-n való elhelyezkedéséről a következő értesítést kaptuk.

A szlovák egyetem 5 fakultására az 1940/41. őszi időszakán 2.653 hallgató iratkozott be. Ezek közül *136* volt a magyar nemzetiségű hallgató, azaz 5·12 %. Az egyes fakultásokon a megoszlás így fest: a róm. kat. teológiai fakultáson beiratkozott 105 tanuló közül 2 magyar, 1·9 %; a jogi fakultáson és a jogi fakultás mellett rendezett államszámviteli tanfolyamon 947 hallgató közül 46 a magyar, tehát 4·85 %; az orvosi fakultáson és az ehhez tartozó gyógyszerészi tanfolyamon 746 hallgató között 54 a magyar, azaz 7·2 %; a bölcsészeti fakultás nyelv- és történelmi szakcsoportján, valamint a mellette működő testnevelő tanfolyam 651 hallgatója között 27 a magyar, ez 4·1 %; végül a technikai és a természettudományi fakultás 205 hallgatója közül 4 a magyar hallgató, ami 1·9 %.

A szlovák egyetem valamennyi hallgatójáról a statisztikai adatok érdekes képet mutatnak. Az egyetem 2.653 hallgatója közül Szlovákiából származik 2.435 (93·3 %), Németországból 4, Jugoszláviából 4, Oroszországból 2, Bulgáriából 96, a csehprotektorátusból 53, Romániából 1 és a Magyarországra csatolt területekről (beleszámítva a kétes állampolgárságúakat is, mert hisz ezek mind ide tartoznak) *58*. Ennélfogva 6·7 % idegen és 2·17 % Magyarországhoz lecsatolt területről való.

Az 58-as szám nem feltűnő, hiszen ezek a hallgatók nagyrészt felsőbbévesek, akik a bécsi döntés után még itt akarták befejezni tanulmányukat és nagyobbára utolsó évesek vagy félévesek. Sokkal szembetűnőbb a Bulgáriából sorozott 96 hallgató ittjárása. Ezek valamennyien Prágában és Brünnben tanultak eddig és mivel a hazautazási nehézségek súlyosabbak a Protektorátusból, mint Pozsonyból, azért jár annyi bolgár diák a pozsonyi szlovák egyetemen. A Protektorátusból sorozott 53 hallgató nagy része szintén felsőbbéves és szüleik bizonyosan vegyesnemzetiségűek (cseh férj, szlovák feleséggel vagy fordítva), akiket a szlovákok egyelőre még megtűrtek hivatalukban vagy területükön. A magyar főiskolások száma azonban évről-évre fogyni fog. A felsőbbévesek hazájukba vissza fognak térni és marad a pozsonyvidéki, nyitramelléki, szepességi szórványmagyarok gyermekeiből sorozott főiskolások kis csoportja, mely az utánpótlást fedezi. Ez pedig a hallgatók 5 %-a. (Ugyanis kereken 2 millió szlovák közül százezer magyar, 20:1 arányának tökéletesen megfelel, ha a mostani 2 653 hallgató közül csak 132 a magyar).

Dr. Mészáros György.

A népművelés jövő útja.

A népművelés céljánál, módszerénél s általános jellegénél fogva oly tevékenység, amely merev alakba és szigorú szabályokba nem szorítható. Azért is sok olyan helyen, ahol a hivatalos népművelő szervezet nem tud „zöld ágra" vergődni, dobszóval, mozi-, újság- és falragaszhirdetésekkel érdeklődőket toborozni, eredményes munkát végezni, ha e tevékenységet egyesületekbe helyezzük át, számtalanszor elérjük a megkívánt eredményt. Az iskolánkívüli népművelés éppen azért nem is kizárólagosan állami, vagy társadalmi, hanem szétválaszthatatlanul közös feladat. A legfőbb ellenőrzés, irányítás az államot illeti, a szervezés, a munka elvégzése már inkább a társadalomra hárul. Pestalozzi és Natorp szerint a művelődési vágynak a népből kell kiindulnia, az állam feladata csak segíteni. (Hilfe zur Selbsthilfe.) Spranger hozzáteszi: „Egy nép, társadalmi réteg, csoport csak akkor egészséges, ha van benne vágy és lendület a haladás iránt... Egészségtelen állapot az, ha a nép széles rétegeiben az a meggyőződés alakult ki, hogy nekem nem kell törődnöm a művelődésemmel, az az állam feladata... A társadalom nem mondhat le önnevelési és művelési jogáról."

Nálunk nem az a baj, hogy nincs egyesület. Van fölösszámmal is. De sajnos nem élnek. Itt élet alatt a munkát értjük. Sok egyesület bizony nem nagyon tesz eleget alapszabályaiban megjelölt nemes célkitűzéseinek, hanem csak teng-leng. Ezért kívánatos lenne, hogy az egyesületek legfőbb őrzője és felügyelője, a belügyminisztérium gondoskodjék arról, hogy az ellenőrzést necsak a közigazgatás és rendőrhatóság foganatosítsa, hanem a vármegyei népművelési bizottság is — kulturális szempontból. Itt az ideje, hogy az évek óta emlegetett egyesületi reform ilyen szempontból is megvalósíttassék. Szüntessék meg a társadalom erejét fecsérelő, szétforgácsoló, meddő, komolytalan életet élő egyesületeket s szorítsák a megmaradottakat kultúrmunkára. Tegyék kötelességükké, hogy kulturális terveikről és munkateljesítményeikről a vármegyei népművelési bizottságnak évenkint jelentést küldjenek. Ennek a bizottságnak joga legyen — az egyesületi szabadság sérelme nélkül — az egyesület kulturális és anyagi életébe való betekintés és bizonyos fokú irányítás. A népművelés hivatalos közegei minden bizonnyal tudni fogják, mikép kell *diktatórikus hajlam nélkül*, kellő tapintattal, de határozottsággal az egyesületre jótékonyan hatni, munkára ösztökélni és ténykedésében segíteni.

Széchenyi azt mondotta: „Nem cselekszik az bölcsen, aki hazaszeretetét (népszeretetét) abban látja, hogy minden idejét annak dicséretére pazarolja, hanem inkább az, aki hátramaradását fejtegeti, boldogulása előmozdításán fáradozik."

Tamás József.

Árpád nyomda nyomása Szeged — Nyomdáért felel Szittner János

TARTALOM.

Oldal

† KISPARTI JÁNOS — — — — — — 1
KOVÁTS JÓZSEF: A kereskedelmi középiskolákról — — — 3
SÁRIK ELEK: Pedagógiai kérdések a Magyar Szemlében — — 9
MÉSZÁROS GYÖRGY: A nyugati peremmagyarság kulturális élete — 15
TETTAMANTI BÉLA: Az idegen nyelvi szóismeret vizsgálata — — 19
TERESTYÉNI M. FERENC: Megváltozott e a gentleman fogalma? — 22
SZALKAI ZOLTÁN: A leventeképzés és az iskola — — — 25

I R O D A L O M.

JANKOVITS MIKLÓS: A fővárosi nevelés mai feladatai *(Wieder György)*; LOISCH JÁNOS: Kis német nyelvtan *(tb.)*; KÜNKEL FRITZ: A közösség, A közösséglélektan alapfogalma *(ifj. Tettamanti Béla)*; MIRKÓ JÁNOS: Az alsófokú gazdasági szakoktatás neveléstudományi kérdései *(ifj. Tettamanti Béla)*; Bölcseleti közlemények *(Visy József)*; GELEI JÓZSEF: Merre haladjunk? *(Eperjessy Kálmán)*; WIEDER GYÖRGY: E. Krieck népi-politikai neveléselmélete *(Vavrinecz Béla)*; OSVÁTH FERENC: A nagykőrösi ref. tanítóképzőintézet története *(Evva Gabriella)*; MEGYER JÓZSEF: Piaristák *(Visy József)* — — — — — — 30

V E G Y E S.

Jan Lighart negyedszázados emlékezete (*Kemény Gábor*); Felvidéki délután — diákrendezésben; Személyiség és nemzeti nevelés kérdése a finn pedagógiában; A középiskolai nevelés célkitűzései Finnországban; A fül iskolázása a modern nyelvek tanításában; Matematikai tehetségtelenség — jó nyelvérzék (*Kispál Magdolna*); Megalakult a jugoszláviai Magyar Közművelődési Szövetség (*sz. z.*); „Diák a Felvidékért" (*sz. z.*); A nyugati peremmagyarság ifjai a pozsonyi szlovák egyetemen (*Mészáros György*); A népművelés jövő útja (*Tamás József*) — — — — 42

A NEVELÉSÜGYI SZEMLE megjelenik évente legalább öt, kettős szamjelzésű füzetben febr., ápr., jún., szept., és nov. hónapban. Előfizetési ára évi 10 P. Laptulajdonos: a Magyar Nevelők Egyesülete. Felelős szerkesztő: Dr. Tettamanti Béla, felelős kiadó: Dr. Szalkai Zoltán. Szerkesztőség és kiadóhivatal Szeged, Baross Gábor utca 2. szám. — Csekkszámla száma: 603; címe: Szeged Csongrádi Takarékpénztár (az értesítő lapon a következő jelzéssel: Nevelésügyi Szemle előfizetése). Egyes szám ára 1·20 P. kettős szám ára 2·40 P.